

Martin Çuni

THEMELE JETE
Rrëfime për fëmijë

Redaktor
Ali Sh. Berisha

Lektor
Driton Bjeshka

Pamja në ballinë:
“Bjondina dhe dreri i bardhë”

Martin Çuni

THEMELE JETE
Rrëfime për fëmijë

Botues
" Radio Kosova e lirë "

Prishtinë
2008

SHTËPIA PA THEMEL

Xha Rrapi kishte rrafshuar të tetëdhjetat. Hullitë e ballit i kishte të thella. Mustaqet e thinjura, nga tymi i duhanit, i kishin marrë ngjyrë qelibari, si të gjethit të panjës në malet e Shalës kur binin në vjeshtë, ndërsa mjekra i farfërinte bardh si bora faqe bjeshkës. Tirqit i mbante galana me tri fije gajtan, ndërsa me shokën e gjatë e shtrëngonte brezin e shtatit që u shëmbëllente lisave të atjeshëm. Vetëm shpatullat i kishte pakëz tëdalura. I hetohej një kërrusje e lehtë. Kur ecte rrugëve të bjeshkës, shkilte me hapa të matur e të sigurtë. Opingat gogishte prej lëkurës së buallit nuk i dëgjoheshin fare, vetëm i fërshëllenin lehtë. Të gjithë çuditëshin me të.

Si nëpër llucë e borë, ashtu edhe në të denjur kurrë nuk dihej t'i ketë dalur balta mbi flyqë të opingave.

Atij dimëri, xha Rrapi kishte mbetur kopengjë në odë. Meshkujt e shtëpisë i kryenin punët e domosdoshme të dimërit. Nga bora e madhe nuk dilej askund. Në këto ditë të mërzitshme e netë të gjata, kur rrallë vinte ndonjë mik, ai evokonte kujtime për vuajtjet e tij dhe të bashkëfshatarve në kohë të turbullta.

Shumë vite kishte bërë nëpër burgjet e mbretit e të krajlit. Një kohë kishte qenë kaçak, i shtyrë nga zullumet e xhindarmërisë dhe të tagrambledhësve, të cilët nuk duro-

heshin m'sa shushunjat. Nuk kishte shumë kohë pas martesës së tij dhe iu desh të linte nusen e re pa fëmijë dhe nënën plakë. Gjatë kohës sa qëndroi në burg, familjen ia mbajtën të afërmit. Ai me burg po e paguante vrasjen e një zullumçari, të cilit ia kishte ngjeshur mu në lule të ballit. Mirëpo e zunë pabesisht pas një viti që kishte qëndruar maleve. Shtatëmbëdhjet vjet burg të rëndë kishte bërë duke fjetur dysHEMEVE të çelive të errëta. Kishte pasur me vete vetëm rrobat e trupit dhe disa leckë të falura.

Që atëherë shtroja e butë se bënte rehat se trupi i tij ishte mësuar të flinte në tokë të fortë. Kur shkonte mysafir, gjumin kërkonte ta bënte vetëm në postiçe deleje, pa dyshek. “Vërtet e çuditshme, por ja që jam mësuar kështu”, thoshte ai saherë dikush shprehte habi për këtë.

Oda si odë ka shumë fjalë. Aty bëhen edhe shumë plane pune. Një ditë, se si ra biseda për meremetimin e shtëpisë. Dukej sheshazi se trarët, hatullat dhe muret ishin kërrusur e dobësuar. Pësia e borës e kishte bërë të vetën. Të çarat e mureve dukeshin si gojë të hapura, meqë themelet e dobëta qëndronin në terren të butë. Djemtë e xha Rrapit kishin vendosur t'i bënin një meremetim. Sa për themelet e saj ata nuk kishin ves, ngase i quanin themelet të forta të kohës së krajlit, as për muret e bëra me një qerpiç e gjysmë. Për dorë mjeshtrish as që kishte nevojë të flitej, ngase thuhej se shtëpinë e tyre na e paskësh ngritur një feudal i pasur me mjeshtrë nga anë e botës.

-Si do t'ia bëni kësaj pune, o djem? – i pyeti xha Rrapi.

-Do t'ia gërryejmë llaçin dhe suvatën e vjetër. – thanë ata. Pastaj do të bëjmë ca përforcime me trarë dhe traversa, të cilët do t'i lidhim me kllapa hekuri ku e do nevoja! Kul-

min do ta bëjmë fare të ri, sepse jo vetëm që duhet, por ai paraqet edhe bukurinë e shtëpisë.

Edhe suvatosjen do ta bëjmë si e lypë e mira. - tha tjetri.

I thanë se shtëpia është rrëzbitur fare dhe nuk shikohet dot ashtu në atë gjendje. Dhanë e morën të gjithë radhazi për t'ia sqaruar sa më mirë plakut mjekërbardhë planin e punës. Plaku i dëgjonte me vëmendje ashtu si e kishte zakon, meqë s'ngutej për asgjë. Vetëm cigaret i ndërronte njëherë pas tjetrës. E kishte princip që gjërat t'i shoshiste mirë e mirë para se ta shprehte mendimin. Duke e thithur cigaren e duhanit kaçak, që e kishte grirë në çark holl si këmba e mizës, pa lëvizur fare dhe me shikim të përqëndruar në çergën para vetës, nxori një ofshamë të gjatë.

-O djem, e dini që më shtrenjtë del meremetimi i shtëpisë hargallë sesa ta ndërtohet nga themelet?

Kjo është një gërdallë, që druaj t'ju mbetet në duar! - Drodhi kokën dy herë, mjekrën e bardhë e kaloi lehtazi me shuplakë të dorës, si për ta prekur edhe njëherë mendimin që kishte shprehur.

-Do ta bëjmë nuse shtëpinë! - i thanë. - Kemi vendosur dhe le të dalë ku të dalë.

-Por shtohen mashkujt, o djema. Familja po rritet e do të jetë e ngushtë kjo shtëpi. Do të detyrohemi ta ndërtoni sërish tjetrën. - ngulmoi xha Rrapi. - Në shtëpinë e modës së krajlit e të mbretit nuk bën të kallaisësh sipas modës së frëngut. Kësaj i thonë ta veshësh plakën me rroba nusërie!

-Jo, jo. Shtëpia do të forcohet që ç'ke me të.- u ngrit e tha njëri nga djemtë, si një kacagjel i krekosur. - Muret janë mjaft të forta, themelet po se po. Vetëm trarët duhet lidhur e kërret duhet ndërruar.

Kur ta lyejmë me llaç të ri dhe ta spërkasim me gëlqere të shuar, do t'ua kalojë edhe shtëpive evropiane.

-Do të jetë raritet në këto anë-shtëpia jonë,tha tjetri.

-Modeli arkaik, si suvenir i kohës, do të jetë atraktiv edhe për turistët e botës. - dhanë e thanë të gjithë me shungullimë.

-Bëni si të doni, për vete e keni, - tha plaku mjekërbardhë. - por druaj se do t'ju kujtohen fjalët e mia. – Plaku i dha fund këtij muhabeti.

Mbeti që të bëhej ashtu si e kishin vendosur shumica, ngase mendimin e shumicës e kishte përfillur gjithnjë xha Rrapi.

Përgatitjet për riparimin e shtëpisë së Rrapajve ishin bërë me kujdes të madh. Kishin pajtuar me para të majme mjeshtrit më të mirë të rrafshit. Së pari ia zhveshën petkun e leckosur qindvjeçar, pastaj bënë matje e çmatje për lëndët e reja se ku do vëheshin. Ngrehën kulmin e ri në rrafsh të oborrit, i cili do të zbërthehej përsëri, për t'u mbërthyer lart, mbi mure.

U bënë të gjitha ato ndryshime që ishin menduar të bëheshin dhe shtëpia hargallë u bë e bukur që ç'ke me të. Kush e shikonte e nuk e njihte se çfarë kishte në zemrën e saj e merrte për të re.

Kështu ngeli dy apo tri vite, por me t'u ndërruar motet, i doli boja maskës së plakës! Muret filluan të hapnin gojë si toka në thatësi të gjata. Më vonë filluan edhe t'i binin plloha të tëra balte e suvate, po edhe themelet zunë të hanin mezhde e të nxirrnin gjunj e gunga!

Plaku mjekërbardhë kaheër e kishte lënë punën e zotshpillakut, andaj edhe nuk kishte çfarë t'u bënte djemve të tij, meq u erdhi puna t'i kujtonin fjalët që ua kishte thënë

vite më parë. Ata u detyruan të ngrehnin shtëpi të re, pikërisht ashtu siç u kishte thënë plaku i urtë. Por, punës nuk ia gjenin tani lehtë fillin, besa as lëmshit.

Për xha Rrapin, gëzim i jetës ishin nipërit dhe mbesat që ia mbushnin shtëpinë, shkollat që po i bënë të ditur dhe kështu ia realizonin ëndrrën e rinisë.

DIMRAT E EGËR

Në këtë trevë pati shpesh dimëra të egër, që zgjasnin aq shumë sa harrohej kur kishin filluar. Për secilin dimër të fundit, pleqtë zakonisht thoshin se nuk mbanin mend dimër të tillë! Edhe plaku i Shkozasis, xha Rrapi, nuk mbante mend dimër si ky i fundit, me rrebesh e tufan. Atij babë e babagjysh nuk i kishin rrëfyer për ndonjë dimër si ky. I kujtohej se i kishin thënë të ketë mbajtur borë deri në ditën e Shën Gjergjit, se edhe cungun më të madh e kishin ruajtur deri më atë ditë, por jo të ketë bërë dimër si ky.

“Ncuk, ncuk, ncuk”, bënte nga habia dhe sillte kokën në shenjë çudie kur shikonte se si kafshët e egra turreshin oborreve të fshatit për të shpëtuar jetën në ndonjë skutë plevicash apo ahuresh, ndërsa shpendët fluturimthi mësyenin drejt dritareve, hynin edhe brenda po të hapej porta e shtëpisë. Trarët rënkonin nga acari. Manit të vjetër dhe pemëve u ishin çarë degët si me sëpatë. Ishte mbrëmja e të enjtes. Dëgjoheshin qartë edhe ulërimat e ujqërve tutje, në terrin burg. Kurrë nuk ishte dëgjuar aq afër ajo lukuni e tillë dhe mjer ai që do t’u ndodhej në rrugë. Dukej sikur e kishin rrethuar lagjen dhe fshatin.

Ajo natë i kujtohej xha Rrapit edhe për një ngjarje të çuditshme, që nuk i kishte rënë të dëgjonte se kishte ndodhur diku tjetër më parë.

...Sapo dikush e kishte hapur derën e shtëpisë, për të

parë shkakun e lehjes së qenit në zinxhir, brend kërceu një drenushë dhe shpejt zuri vend në një skutë të të shtëpisë së zjarrit. Nga të ftohtit që kishte përjetuar në fushë, por edhe nga frika e ambientit ku u ndodh, dridhej si purteka. Sytë i shkëlqenin në dritën e zjarrit bubulak që nxirrnin çarrishtat e thata në oxhakun e madh. Të gjithë në shtëpi u stepën para një mrekullie të papritur.

-Ç'është kjo mrekulli e Perëndisë? - tha lokemadhja Drane.

-Vendoseni drenushën në ahurin e lopëve! - urdhëroi xha Rrapi.

Nga ajo mbrëmje, drenusha e bukur u bë banore e rregullt midis kafshëve të buta. Ajo nuk frikësohej më nga njerëzit e shtëpisë, që vinin për t'u hedhur kafshëve ushqim në grazhdie. U bë fare e butë. Afrohej pranë tyre dhe zhvaste bashkë me to pjesën e vet të ushqimit. Nuk e kishin zët as lopët, ndërkaq njerëzit e shtëpisë e mbanin si llastare të dashur,e sidomos fëmijët kënaqeshin tek e ledhatonin. Drenusha e bukur u bë edhe kanakare e gjithë lagjes. Nga kërshëria vinin ta shihnin i madh e i vogël, nga se ardhjen e saj në fshat e mbanin si një mrekulli të rrallë.

“Është një kob”, thoshin njerëzit e moshuar të fshatit. Ka ndodhur që drenusha t'u ketë rënë mënore njerëzve në bjeshkë kur ishte në rrezik nga bishat e pyllit, mirëpo s'mbahej mend që një drenushë të ketë hyrë mu në vatrën e shtëpisë! – thoshte plaku Ukë.

-Ashtu është. – ia vërtetonte fjalët xha Rrapi. Fjala e xha Rrapit jo vetëm që zinte vend tek njerëzit e fshatit, por ishte kanun në gjithë Grykën.

Jeta ka rrjedhën e vet dhe ajo sjell shpesh risi të ndryshme për njerëzit. Pranvera e kishte mveshur Grykën

me petkun e bukurisë magjepse. Edhe drenusha polli një kaprollth me syçka të zeza, trup të bukur e këmbë të holla.

Erdhi gëzimi i fëmijëve në fshatin Grykë. Të gjithë pyetnin për kaprollthin e vogël që mori këmbët, donin që ta mbanin në dorë, ose të paktën ta çikënin mbi pushin kadife.

Aq sa rritej ai shtohet edhe gëzimi i fëmijëve. Kaprollthin nuk guxonin ta nxirrnin për kullosë jashta dyerve të oborrit. Kishin frikë se mos humbaste dhe e shqyenin bishat e malit.

Mirëpo, plaku mjekërbardhë, xha Rrapi i urtë, kur pa se kaprollthi kishte marrë mirë këmbët, vendosi ta lëshonte që të jetë i lirë.

Ishte ditë e diel. Mali dukej i murmë nga blerimi i dendur që e kishte veshur. Në fshat sikur po ndodhte diçka e jashtëzakonshme. Të gjithë kishin dalur ta përcillnin nga fshati drenushën me të voglin e saj.

Plaku mjekërbardhë u tha të rinjëve që drenushën dhe kaprollthin t'i përcillnin deri te Rogat e Mëdha. Aty duhej të prisnin derisa drenusha ta kalonte lugajën dhe të futej në brendinë e pyllit. I vogël e i madh dolën në përcjellje dhe qëndruan atje, rrëzë malit, derisa ëmë e bir nuk u dukën më. Të rinjëve të fshatit thuaja se nuk u hiqnin këmbët të ktheheshin më në shtëpitë e veta, nga pikëllimi i një ndarjeje të tillë. Por, s'kishin si të bënin ndryshe, nga se ky qe vendimi i xha Rrapit, i cili lirinë e çmonte mbi çdo pasuri tjetër të jetës, ndërsa liria e drenushës dhe kaprollthit ishin pylli dhe jeta në pyll.

MUNGESA NË SHKOLLË

Leci ishte nxënës i urtë, ndër më të urtit në klasë.

Nuk ishte nxënës i dalluar, por mjaft inteligjent. Edhe pse e kishte shtëpinë në fshatin tjetër, shkollën e kishte më afër se shumë nxënës të tjerë. Shkakun pse nuk arrinte sukses më të dalluar, nuk e dinte mësuesi, as shokët e tij. Vërtet librat nuk i kishte blerë me kohë, por ajo nuk ishte arsyeja, sepse kohë pas kohe shërbehej me libra të shokëve.

Leci truphajtthëm qëndronte shumë i tërhequr, i heshtur, i ngrysur, nuk pipëtinte dhe fitoje përshtypjen sikur nuk ishte fare në klasë. Kishte edhe të tjerë të tillë, por disi ky vogëlush të zgjonte kureshtjen me ngrysjen e tij. Mësuesi i kishte këshilluar nxënësit më të mirë që ta ndihmonin dhe kjo nuk mungonte, sidomos nga fqinjët. Ajo që brengoste më së shumti ishte se mungonte kohë pas kohe. Nganjëherë të hënave e të marteve nukvinte fare në mësim. “Orët” e humbura do t’i kushtojnë në dije, do të mbetet prapa”, i fliste vetës mësuesi, të cilit i shkonte mendja te ndonjë angazhim i domosdoshëm në shtëpi, siç ndodhte edhe me të tjerët, në ruajtjen e bagëtisë, në ndihmë babait a vllait për dërgimin e drurëve në tregun e qytetit, sepse fshatarët e atyshëm kryesisht jetonin nga shitja e drurëve, meqë në këtë bjeshkë nuk kishte mundësi tjetër. Mirëpo, supozimet mbetën supozime. Pyetjet e mësuesit për arsyen e mungesave ngelnin pa përgjigje. Leci ulte kokën dhe nuk bëzante fare. Kur mësuesi

ia përsëriste pyetjen, ai qante. Për këtë mësuesi ndjehej keq, andaj kishte kujdes që mos ta sillte në një situatë të këtillë para shokëve të klasës. Leci nuk erdhi në shkollë dy ditë. Mund të mirrej si shkak bora, por ajo nuk ishte aq e madhe sa ta pengonte ardhjen e tij. Mësuesi vendosi që patjetër të zbulonte shkakun.

-Lec, pse nuk e erdhe ditët e fundit në shkollë? Leci u ngrit në këmbë i hajthëm, i zbehtë, veshur hollë. Uli kokën, nuk foli. Çile gur gojën. Nxënësit kishin gapërruar sytë në të. Në klasë mbretëronte qetësi e thellë. Lecit as frymëmarrja nuk i vërehej.

-Fol!- i urdhëroi mësuesi.- Dua të më tregosh arsyen kësaj radhe, përndryshe do ta thërras prindin, se mungesat janë në dëmin tënd. Shkollën nuk e ke aq larg. Ka që udhëtojnë edhe më larg dhe vijnë rregullisht, në mot të keq e të mirë.

-Nuk mund të ta them, shoku mësues. - tha Leci për-vajshëm.

-Pse? Nuk është turp ta thuash të vërtetën. Ke qenë i sëmurë apo diçka tjetër?

-Mund t'jua them vetëm për vetëm, shoku mësues, pas orës së mësimit.

Mësuesi u pajtua. I bëri shenj të ulej, dhe Leci u ul. Tashti nxënësit përqendruan shikimin dhe mendjen tek mësuesi, tek lënda mësimore. Edhe Leci u ndie më mirë, sepse i kishte premtuar mësuesit se do t'ia thoshte të gjitha pas orës. Pas orës së mësimit mësuesi e Leci u gjenden përballë në korridor të shkollës. Leci e shikoi drejt me ata sy të gështenjtë mësuesin që i ofronte butësi prindore.

-Hë Lec! Besoj se do të bëjmë diçka për të mos munguar më.

-Shoku mësues, nuk kam munguar se nuk e dua shkollën e mësimin, por nuk kam mundur të vij vërtet. - tha Leci.

-Mirë, mirë. Por, më thuaj pse? – mësuesi i vuri dorën ngrohtë mbi shpatulla.

-Nuk kemi pasur bukë tri ditë. Vëllai ishte në qytet, por nuk arriti t'i shesë drurët menjëherë dhe kështu nuk ka mundur të sjellë miell. Ai është kthyer mbrëmë, ndërsa sot unë erdha në shkollë. Tashti mësuesi edhe më e pikasi zbehtësinë dhe hajthmërinë e Lecit. U ndie keq, korridori i ngushtoj vazhdimisht.

-Mësues! – i thirri Leci mësuesit që po i turbulloheshin sytë.

-Shko, do të bëhet mirë!

Leci shkoi, ndërsa mësuesi qëndroi ashtu derisa ra zilja. “Kohë migjeniane”, mendoj me vete.

11.9.1987

NJË ENDJE NËPËR BJESHKË

*N*jë ditë Premti e shprehu dëshirën të shkojmë në bjeshkë.

-Mirë, shkojmë!

Kisha dëshirë që Premti të shihte shumë gjëra që s'i kishte parë në rrafsh. Motrën vendosëm që të mos e mirnim se konsideronim që do të na pengonte të shkonim lart në bjeshkë. U larguam pa u hetuar. Dielli ishte ngritur bukur lart.

Për t'u ngjitur e zgjodha rrugën e bërë për sjelljen e drurëve me qerre nga bjeshka. Herë pas herë, për më shkurt rrugën vazhdonim një dhijareje që e kishin bërë kafshët. Dhiarja fillonte nga përroi.

Për të ecur më lehtë u zbathëm. Këpucat i varëm në nga një shtagë dhe i vumë në krah. U nisëm. Premti ecte përpara e unë prapa, që të dy të shkujdesur. Shikonim rreth e rrotull se mos shihnim ndokund dredhëza, sepse atje dredhëzat piqen në gusht. Që në fillim na ndodhi një befasi jo e këndëshme. Nuk kishim kaluar as pesëdhjetë metra duke ecur rrugës, tamam kur kisha bërë hapin mbi një gjarpër bukurosh kërceva mbi të e tej dhe e thirra Premtin që të ndalej. Ai e kishte kaluar pa e parë dhe për fat nuk e kishte shkelur. Për çudi gjarpëri nuk lëvizte fare. Ishtë dembel, apo flinte, nuk munda ta kuptoj menjëherë. Bëmë gati shtagat. I

mbathëm këpucat shpejt e shpejt dhe iu afruam gjarpërit, i cili barkun e kishte të fryrë. Sa duket kishte rënë në gjumë pasi kishte kullufitur ndonjë bretkosë dhe kishte pirë ujë. Premti e gjuajti me një copë degë të thatë dhe ia nxori gjumin. Ai lëvizi zvarrë-zvarrë dhe hyri në kaçuba, e liroi rrugën që e kishte zaptuar për shtrat gjumi. Ethe të ftohta na e përshkuan trupin! Dhe mësuam përfundimisht se nëpër bjeshkë nuk ecet zbathur!

-Po ta kishim shkelur do të na kafshonte! – e theu heshtjen Premti i frikësuar.

-Po. Tash e tutje duhet të shikojmë më mirë ku e qesim këmbën.

Vazhduam me kujdes më të madh. Në një rrafsh, buzë rrugës, gjetëm dredhëza bojëgjake, të cilat ishin pjekur aq fort sa të shkriheshin në gojë. Së pari shikonim mirë mos kishte ndonjë mysafir të padëshiruar e pastaj i mblidhnim dredhëzat e vogla e të shijshme.

Më tutje nuk shkuam dhijares. Kishim rënë në rrugën që shpiente te Kroi i Ahut. Te ai krua kisha qenë edhe më parë. Ai kishte mjaft ujë, ndërsa dimrit e pranverës bëhej gojë e madhe që ushtonte. Mbi të ishte një ah i madh, nën të cilin ishte gropa që e kishte bërë burimi. Dukej sikur kroi buronte nga ahu. Pimë ujë me grushta pasi duart i pastruam më parë. Pushuam pakëz nën kurorat madhështore të ahave përreth. Nga aty dukej vetëm kupa e qiellit.

-Të nisemi?

-Nisemi. – u pajtua Premti.

Vazhduam rrugën përpjetë përmes ahishtës së bukur.

-Ku do të arrijmë tash? – pyeti Premti.

-Nuk janë larg rogat. – i thashë.

-Ç'janë rogat? – pyeti Premti.

-Rogat janë lëndina midis malit apo bjeshkës. Në toka bari, fier dhe bimë të tjera të ulëta ku kullosin shtazët e pyllit. Në to mund të ketë edhe ndonjë krua ku pijnë shtazët ujë.

-A ka dredhëza? – vazhdoi me pyetjet Premti.

-Mund të ketë. – iu përgjegja.

Më në fund arritëm te Roga e Vogël. Bari ishte i madh, sidomos fieri. Në skaj të rogës ishte një krua i vogël, që thuaja e kishte mbuluar dushku. Me shkopinj i larguam gjethet. E pastruam mirë gropën e kroit, që filloi të mbushet me ujë, i cili gradualisht u kthjell.

-Tash mund të pinë kaprojtë më lehtë.

-Ka kaproj këtu!?

-Posi.

-Do të doja ta shihja ndonjë.- shfaqti dëshirën Premti.

-Ndoshta e shohim ndonjë në Rogën e Madhe.

-Të shkojmë menjëherë!

Premti ecte më shpejt. Gjethet e thata të ahut shushurinin nën këmbët tona. Kur iu afruam Rogës së Madhe ia tërhoqa vërejtjen që të ecnim ngadalë dhe pa zhurmë, që të mos i frikësonim kaprojtë. Shkuam pa u dëgjuar dhe shiko andej, shiko këndeje, asgjë. S'pamë kaproj. Roga e Madhe ishte e mbuluar me barë, ndërsa nëpër të lëshonin shtat dëllinjat gjelbroshe. Në ca vende kishte dredhëza të kuqe prush. Përreth rogës trupat e ahave kishin thurë një gardhë të dendur, që hijesonin me kurorat e bukura. Ata trupa sikur kishin vënë pararojë nga ana e rogës lajthitë, që tashmë kalaveshët e tyre i përkulnin degat. Premtit ato iu dukën si lisa, sepse lirisht mund të hipje në to pa u frikësuar se do të thylajthitë janë harruar qëmoti.

-Këtu pemët dhe drithërat piqen më vonë për shkak të lartësisë mbidetare.

-Kah tash? – pyeti Premti.

-Shkojmë te fortifikata,hen.

-Në vjeshtë këto shkunden, bijnë përdhe përrrr...përrrr... – i shpjegova Premtit.

-Te ne, në rrafsh, ke dëshirë?

-Posi!- aprovoi në flakë Premti.

Ecëm shpatit dhe arritëm te fortifikata e gurtë, e ndërtuar për luftë dhe e rrënuar në luftëra. Nga aty mund të shihej shumë larg rrethina. Aty mund të gjendeshin mbeturina të municionit dhe armë, helmata luftëtarësh.

-Ka edhe bomba, të cilat edhe sot paraqesin rrezik. Shumëkush ka luajtur me to, por ua ka parë sherrin. Ato kanë pëlçitur dhe i kanë gjymtuar, i kanë lënë pa sy, pa duar, ose i kanë mbytur; –sqarova unë. Për t'u kthyer ishte më lehtë. Trap e trup teposhtë, përmes aheve e shkozave ecnim gati me vrap. Shpesh rrëshqitnim nëpër dushk dhe rrëzo-heshim duke rënë si në dyshek puplash. Duke zbritur e harruam lodhjen.

Këmbët na ecnin thujse vetë. Te kroi pimë edhe nga pak ujë, por stomaku i zbrazët sikur nuk po gëzohej shumë.

Kështu përfundoi një ditë në bjeshkë ku pamë atë që nuk deshëm të shihnim, ku nuk pamë atë që deshëm ta shihnim. Atë që deshëm ta shihnim në bjeshkë një ditë tjetër nuk e pamë në oborrin tonë.

30 gusht 1988

GJAHU I PAPRITUR

Ukthjem nga Dukagjini në Gallap kah mesi i verës, kur në Has lajthitë ishin ngrënë. U gëzuam që me ne erdhi edhe Premti, sepse donim t'i tregonim ku jetonim në atë fshat bjeshke.

Këtu klima malore është më e ashpër se ajo e Rrafshit të Dukagjinit, andaj lajthitë veç sa kishin filluar të piqeshin. Diku nëpër roga të Meçekllavës gjenim edhe dredhëza shumë të shijshme. Për këtë do t'ju rrëfej një herë tjetër.

Një ditë dolëm me Premtin për të shëtitur rrëzë përroit uji i të cilit kishte shterruar. Kishin mbetur vetëm disa puse të thella që i kishte bërë uji në pranverë. I tregoja Premtit se gjatë pranverës dhe verës së hershme këtu kishte mjaft ujë, se në atë përrua zinin peshk të mirë.

Iu zgjua kureshtja Premtit.

-Mund të vizitohet ndonjë nga ato puse. Ndoshta ka mbetur ndonjë peshk dhe mund t'i zëmë me dorë.

-Nuk ka. Në ujin amull nuk jetojnë, me siguri kanë ngordhur. Në këtë kohë nuk gjendet asnjë për ilaç.- u përpoqa ta bind.

-Të shkojmë, se nuk i dihet!- nguli këmbë Premti.

Premti e kishte merak peshkun. Ishte mësuar në Dri, ku uji nuk shterron kurrë, ndërsa peshk e njalë ka sa të duash.

Shkuam përroit teposhtë duke i kontrolluar pusët.

Gjithku gjetëm ujë të turbullt përzier me lym. Në to shihje vetëm bretkosa që kërcenin e zhyteshin duke ikur nga ne. Me këtë rast ato i turbullonin edhe më keq dhe ne s' shihnim asgjë. Iu afruam një pusi tjetër. Ky kishte sipërfaqe më të madhe. Përnjëherë na parapriu kërcimi i bretkosave, por nuk pasoi turbullirë. Pranë pusit kishte shelgje që krijojnë njëfarë strehe, ndërsa poshtë një pjesë e rrënjëve përfundonte thellë, nën sipërfaqen e ujit. U ulëm pranë tij kacul dhe shikonim me vëmendje. Një çast ndodhi befasia. Çfarë të shihnim! Diçka si gojë të rrumbullakëta lëviznin nëpër sipërfaqe. Trupi nuk u dallohej nga turbullira. Dy-tre gojë të tilla lëviznin ngadalë. Hapeshin e mbylleshin.

-Duken si gojë!- fola me ngadalë.

-Mos janë gjarpërinjë? - Premti më shikoi i hutuar?

-Nuk di. Gojë të rrumbullakëta, të bardha, siç i sheh.

Trupi nuk ju duket, por s'ma merr mendja të jenë gjarpërinj. Këtu ka mundësi të ketë, por ata nuk qëndrojnë ashtu. Pse të mblidhen dy-a tre. Nuk kuptoj?!

-Mos janë brektosa? – pyeti Premti i habitur.

-Edhe bretkosa nuk janë, sepse kur dalin mbi ujë duket e tërë koka e jo kështu, vetëm goja. Ato e kanë gojën më të madhe e sytë të gufuar. E hodhëm një gurë pranë tyre. Ato gojë humbën pakëz dhe dolën përsëri në sipërfaqe duke lëvizur.

-Po hyj ta kapi një. - i thashë Premtit.

-Lëre se është thellë e mos sharron në lym.- më tërhoqi vërejtjen Premti.

-Nuk është i thellë. – e qetësova.

-Por, ngacmoje një me shtagë e ndoshta tregohet çfarë është.

-Mirë, po provoj.

Ia afrova ngadalë shtagën. Kjo bëri që të dukej edhe trupi, por çfarë të shihnim, një peshk një pëllëmbë i gjatë përdrodhi trupin!

-Ou, qenkan peshq!-bërtiti Premti nga habia.-T'i zëmë?

-Paj në këtë ujë të ndytë me siguri shpejt do të ngordhin.

Kishin mbetur vetëm tre apo katër peshq më të mëdhenj, ndërsa të vegjëlët nuk kishin qëndruar. Ata ose i kishin ngrënë gjarpërinjtë, ose bretkosat, ose kishin ngordhur. Ku ta dinim ne. Peshqit e zënë i dërguam në shtëpi. Nëna na bëri një drekë me peshq të fërguar dhe sallatë të gjelbër. Ditëve të tjera shkuam nëpër puse të tjera, por nuk gjetëm asnjë peshk.

DUKAGJINASIT S'I HANË ËMBËLSIRAT

Vështë, kohë për bërjen e ëmbëlsirave. Dardhat, por edhe të pemët tjera janë pjekur. Lupa, shoku im, kaher më pati ftuar t'i shkoja për vizitë, andaj shkova. Lupën dhe të shtëpisë së tij i gjeta duke mbledhur dardha ujce. Populli thotë: “po i gjete duke punuar- përvjeli mangët,e po i gjete rreth sofrës-lëviz nofullat!”.Unë i gjeta në punë,ndaj ju ndihmova aq sa munda.

Vështirë ishte t'i vjelësh dardhat ujce, meqë ato kanë trup të lartë. Në lartësi prej tre-katër metrash fillonin degët, të cilat krijonin kurorë të mrekullueshme. Kurora mbante përplot fruta të mëdha sa grushti. Bashkëfshatarët e Lupës ishin menduar mirë për ta zgjidhur atë vështirësi. Edhe të Lupës kishin bërë një shkallë të tillë të çuditshme nga një dru i gjatë, trupin e të cilit e kishin shpuar me turjelë në shumë vende nga fundi deri në majë. Nëpër ato vrima kishin vënë kunja, kështu kishin bërë shkallën, që kishte vende për të vënë këmbët në të dy anët e tij. Ajo shkallë mbështetej në cilëndo degë të fortë dhe mbledhësi hipte nëpër të deri edhe te dega e fundit për t'i mblidhur frutat. Dikush e mbante drurin poshtë që të mos lëvizte. Këso shkallësh kishte shumëkush në bjeshkë. Dihet se degët e dardhës janë shumë të dobëta, andaj thyhen lehtë. Me shkalla të tilla i ikje rrezikut më së miri.Në shtëpi frutat e dardhës i sillnim me

thasë. Nga ato fruta nëna e Lupës bënte lloj-lloj ëmbëlsirash, por më së shumti kompostë e pekmez. Pekmezi ishte vështirë të përgatitej. Lëngu i dardhave ujce duhej të zihej gjatë derisa bëhej si mjalti, duke marrë edhe ngjyrën e mjaltit. Pistilin e bënin nga kumbullat. Kumbullat i zienin shumë derisa bëheshin qull i trashë, i kaltërt në të mbylltë.

Pasi pushuam pak, nëna e Lupës shtroi sofrën. Në sofrë na solli edhe një tavë pekmez nga ata që ishte duke e përgatitur. E kishte marrë nga kazani të nxehtë, që ta shihnim si ishte bërë. Dukej si mjalti. Hëngrëm bukë, e pastaj iu shtruam pekmezit. Ishte shumë i ëmbël. Meqë nuk i preferoj shumë ëmbëlsirat, mora vetëm dy-tri lugë. Kur nëna e Lupës më pa se nuk po mirrja më, m'u drejtua:

-Merr, biri im! Pse turpërohesh?

-Nuk mundem më. Ju falem nderit!

-Nuk ke marrë fare. E di, fëmijët i hanë shumë ëmbëlsirat. Vërtet është pak i nxehtë, por fryji dhe do të ftohet.- Më këshilloi.

-I mirë qenka, por unë nuk i preferoj shumë ëmbëlsirat.

-Shih, shih! – tha ajo e habitur.

Lupa deshi të bëjë shaka në llogari time. I tha të ëmës:

-Dukagjinasi nuk i hanë ëmbëlsirat, nënë!

-Si, mor bir? Mos thuaj ashtu!- iu drejtua Lupës, pastaj m'u kthye mua duke më pyetur.- Vërtet është ashtu?

-Jo loke, jo. Lupa po bën shaka. Ky ka merak të bëjë shaka. Por, ec e binde ndryshe! Nëna e Lupës duke u rënë gjunjëve fliste me të madhe:

Çudi që Dukagjinasi nuk i hanë ëmbëlsirat!

1 shtator 1988

MË KANË DHËNË EDHE MUA

Gjinkallat cicërrinin në lis e ne rrinim nën hije të tij. Bagëtia kullosnin qetë në livadh! Premti, unë, Vera dhe Bardhi pesëvjeç, bisedonim kuturu. Të loznim në diell nuk kishim dëshirë, ndërsa Drini ishte larg që të shkonim për t' u freskuar. Edhe të shtëpisë nuk na lejonin nga frika se nuk dinim not. Drinin dhe Urën e Fshejt i shikonim nga larg me lakmi të madhe.

Bardhi se ç'tregonte për lumin e vogël në fshatin e vet ku laheshin thuaja çdo ditë.

-Nuk ishte i thellë, prandaj nuk kishin frikë se mund të mbyteshin.

-Po të ishte Drini afër, nuk do të pyesnim askë,- tha Premti.

-E kafshët kush do t'i ruante? – pyeti Vera.

-Me radhë do t'i ruanim.- u përgjegj Bardhi. – Ah, moti nuk kam notuar!-Fshani.

-Di ti not!? - e ngacmoi Premti.

-Di që ç'ke me të. -Bardhi u mërrol.

-Po,ti di duke shkuar me duar nëpër tokë. Shpesh ngopesh me ujë se harron ta mbyllësh gojën. Kur të sharrojnë duart, uji fup në gojë! -e ngacmoi Premti përsëri.

Qeshën të gjithë, pos Bardhit që u bë spec në fytyrë nga inati. Ia ktheu i mllëfosur.

-Hë! Se ti di më mirë!

-Ta lëmë këtë. Ne asnjëri nuk dimë not.- ndërhyra.

Ç'të bëjmë!? – tha Vera mendueshëm. – Të kishim pasur ndonjë pemë për ta njomur gojën! Pse i sollëm bagëtinë në këtë kullosë, kur kah Pusi i Laskut ka dardha verore?!

Po. Tash janë pjekur dardhat kumullare, bile kanë filluar të dugen. - ia priti Bardhi.

-Edhe pa u dugur janë të mira. – plotësoi Premti. – Do të shkojmë tjetër ditë atje.

-Po sot, çfarë të bëjmë? - Pyeti Vera.

-Do të rrimë këtu të thahemi. -tha Bardhi.

-Këtu e kemi mirë. Hieja është e mirë dhe po na sjell freski. – U përpoqa të qetësoj dëshirën e Verës.

-M'u kujtua diçka shumë interesante. – tha Premti papritmas.

-Hë, çfarë!?- pyetëm njëzëri.

-Kopshtin e Lulit nuk e ruan askush. Mund të shkojmë të marrim ndonjë pjepër...

-As shalqinin nuk dimë ta zgjedhim e lëre më pjeprin. - kundërshtova. U bë heshtje. Por, heshtjen e prishi Bardhi.

-Di unë. Në kopshtin tim kam nxjerr bostan me babain. E kam shikuar me kujdes se si i zgjidhte të pjekurat.

-Rri mor ti aty! - e përçmoi Vera. – Çfarë di ti? I ka zgjedhur babai e ti ke qenë me të, tashti lavdërohesh kinse di diçka.

-Shalqini ndoshta nuk është pjekur, por pjeprat gjithësesi. Ato me aromë të thërrasin vetë. Edhe nëse nuk është i çarë, pjeprin shtype me gisht. Nëse është i butë atëherë këpute lirisht.

-Janë të huajat, andaj duhet pyetur ndokend. Është turp të marrësh pa pyetur. - këshillova.

-E ku t'i gjesh t'i pyetësh tani!? Për një apo dy pjepra që t'i marrim nuk bëhet nami!

-Nuk bën, se nuk bën! - ngula këmbë.

-Bën që ç'ke me të! – nguli këmbë Premti.

Vera e Bardhi i vogël kishin zgurdulluar sytë me lakmi dhe pritnin me padurim përfundimin e bisedës sonë.

-Nuk do të na hetojë askush, sepse nuk e ruajnë kop-shtin.- U përpoq të heq dilemat Premti.

U pajtova edhe unë, por me kusht që të merrnim vetëm një pjepër pakëz si të madh, kuptohet.

U pajtuan të gjithë dhe për këtë duartrokitën.

-Por, a e dini se kjo është hajni? – i kërcënova.

-Hajni e madhe qenka të marrim një pjepër!?

– ma priti Vera.

-E madhe, e vogël, njësoj është. Hajni i thonë!– Ia preva shkurt. Të gjithë shikonin para vetës. Kishte nisur të afrohej koha e mrizit për bagëtinë. Dielli kishte shkuar goxha afër zenitit.

-Po shkojmë, apo s'po shkojmë? – pyeti Bardhi me padurim.

-Shkojmë! – Lakmia më kishte turbulluar edhe mua, sepse pjeprat janë vërtet shumë të shijshme. Duhet të mirremi vesh. Vera e Bardhi, si më të vegjël që janë, duhet të qëndrojnë këtu për të ruajtur bagëtinë, ndërsa unë e Premti do të shkojmë të marrim një pjepër të mirë, por me kusht që të mos i tregoni askujt se keni ngrënë pjepër.

-E japim fjalën! -thanë të gjithë.

Shkuam. Unë hipa në një lis në mezhdë që të shoh mos është ndokush, Premti hyri në kopsht dhe zgjodhi një pjepër të madh. Me të doli jashtë kopshtit, ndërsa unë zbrita nga lisi dhe morëm rrugën e kthimit. Teksa largoheshim me

të shpejtë, gruaja e fqinjit kaloi atypari. Ishte mjaft larg, andaj na mbante shpresa se nuk na kishte parë.

U kthyem te hija. Bardhi e Vera na pritnin me padurim. Me briskun e vogël që mbaja, pjeprin e premë në thela të holla e të gjata. Hëngrëm, u ngopëm dhe na kënaqi.

I porosita edhe një herë Premtin, Bardhin dhe Verën që të mos i tregonin babait se do të na bënte plaf.

Nuk kaloi shumë kohë dhe doli yndyra mbi përshesh. Një mbrëmje erdhi fqinji. U ulën të bisedojnë me babain në oborr. Se si ra biseda e fqinji si pa të keq më pyeti:

-Baco, a ishin pjekur shalqini e pjepri në kopshtin e Lulit?

Mirë që ishte mbrëmje dhe në fytyrën time mbase nuk vëreheshin ndryshimet!

Ndjeva të skuqem nga turpi.

-E ku di unë!?

-Paj, nusja më tha se ju kishte parë. -ma priti ai i çuditur.

Babai më shikoi me mllef.

-Hë, mos keni prekur bostanin e huaj? Është turp!

-Ne, jo. Ja, pyeti edhe Bardhin e Verën.

Bardhi ishte aty dhe e kishte dëgjuar bisedën. I kishte zgurdhulluar sytë si daci ynë i bardhë.

-Hë, Bardh, keni marrë bostan? Më mirë tregoni tash se një ditë e vërteta del në shesh.

-Nuk kemi marrë. – u përgjegj ai i vendosur, meqë më kishte dëgjuar mua duke e mohuar. U lehtësova pak.

-Ndoshta kanë qenë fëmijë të tjerë. - tha fqinji.

- Nusja nuk i ka nohur mirë. - U tërhoq ai, meqë e pa edhe kërcënimin e babait. - Me siguri nuk keni qenë ju, ec e dije kush ka qenë!?

Me kaq përfundoi biseda atë mbrëmje. Mirë që edhe

Bardhi nuk tregoi. E mbajti fjalën, ani se për mbrapsht. Gabova që nuk pranova, por u bë. Ndërgjegjja më vriste.

Nuk shkoi shumë dhe e vërteta e tëra doli në shesh. Babai tek mahitej me Bardhin papritmas e pyet:

-Hë mor Bardh, si u bë që Premti e Sokoli me Verën nuk të kanë dhënë pjepër fare?!

Bardhi duke mos dashur që të mos e ulë vetën, harroi fare se e kishte dhënë fjalën, andaj e thotë të vërtetën padashur.

-Jo, më kanë dhënë edhe mua. E kemi ndarë baraz të gjithë.

-Hë! Këtë kërkova nga ti, mor çapkën. Pse gënjeve mbrëmë? - e kërcënoi babai.

Bardhi mbeti gojëhapur, u dorëzua. E pa gabimin që kishte bërë, andaj e mbylli gojën. Babai na qortoi ashpër për dy gabimet që i kishim bërë: për vjedhjen dhe për fshehjen e të vërtetës.

-Rrena i ka këmbët e shkurta, e shihni! Sado që përpiqesh ta fshehësh, e vërteta del gjithësesi në shesh. – Përfundoi nervoz babai.

Ne mblodhëm forcë dhe të gjithë i kërkua falje babait. Nuk harruam t'i kërkujmë falje edhe xhaxhit Lush. Por, s'i ta lehtësonim ndërgjegjen tonë, vallë, kush ma thotë?

24 mars 1988

JU JENI DREQËR

Luli i Përkolajve ishte kursimtar i madh, gati kopracc. Kishte thuar se të gjitha në shtëpinë e tij, ndërsa punonte aq shumë sa kurrë nuk e zinte drita në shtrat. I thërriste të bijt që në ag.

-Çohuni se u bë dreka e ju ende nuk keni shkuar në arë. Bima e ka me minutë dhe nese nuk e punon me kohë, atëherë nuk ka gjë prej saj.

Vërtet shtëpia e tij ishte si mali me borë. Kishte fusha e ara, kishte pemishtë dhe vreshtë. Këto i kultivonte posaçërisht. Thoshte se në shtëpi nuk kishte ndonjë pemë që nuk e kishte gjatë dimrit.

Shalqini i parë që dilte në fshat ishte nga kopshti i tij. Kur bëheshin pjeprat, u rrinte gati dhe që në mëngjes i nxirrte të çarat, të cilat mbushnin ajrin me aromë të mrekullueshme dhe i gëzonte nipërit e mbesat që e rrethonin me t'u ngritur nga shtrati, duke iu ikur nënave të veta pa i parë.

Babagyshi ua shtronte sofrën në mes të oborrit dhe iu priste pjepra derisa ngopeshn, ani pse ishin pa ngrënë bukë ende.

-Pjeprat vetëm sa ua çelin oreksin, pastaj u hahet buka më mirë. - thoshte.

Kur dilte rrushi, puna qëndronte ndryshe. Ata nuk i mirrte në vreshtë pa ngrënë bukë e djath, ose pa marrë me

vete, sepse rrushi është më i rëndë dhe mund t'u bënte dëm vogëlushëve, andaj i dilte punë Lokegjyshes për ta nxjerrë djathin nga tinarët e kacat e ndryshme të cilat i ruante në fllanik.

Edhe Lokegjyshja i kishte tekete e veta. Ajo me radhë e ndante djathin e tlyenin, që e rezervonte për dimër, andaj ato që kishte vendosur t'i ruajë nuk i jepte dot. Kacat e caktuara nuk i prekte për më të madhin zor. Babagjyshi i ruante pemët për dimër që t'i gjendeshin, sepse mund t'ia behte ndonjë mik gjatë dimrit. Kujdesej që të kishte mjaft edhe mezera, verëra, pemë, mjalt, pra të gjitha ato që duhej t'i kishte një shtëpi fshati që ka tokë, pemishtë e vreshtë.

Me dorështrënguarsinë e nevojshme të pleqëve që ishin zot e zonjë shtëpie, ata shpesh bëheshin objekt mahie.

Ata binin në konflikt me fëmijët, të cilët shpiknin lloj-lloj marifetesh për të nxjerr ndonjë gjë nga ata, duke i lutur e besa nganjëherë edhe duke ua gjetur sendet që i kishin fshehur me zili.

Luli të shumtën e herave frutat i linte në tavan të hambarit dhe në tavan të shtëpisë. Hambarin e mbante të kyçur me dry, që të mos i nxirrnin plan e pa plan. Ndërsa në tavan kishte vendosur arka dhe sëndyçe. Një herë mollët i kishin bërë shumë dhe thuaja se e kishte mbushur hambarin. Edhe pse derën e kishte kyçur mirë me dry, fëmijëve ua tërhiqte vërejtjen që të mos i preknin mollët. Një ditë duhej të shkonte ndër miqë në Përdri, ku kishte bijen. U tha fëmijëve që mollët në hambar të mos i preknin, duke i kërcënuar se do t'u dilte punë pastaj. I thirri të gjithë ata që i dukeshin më çapkënët dhe u tha i mvrejtur:

-Mos i prekni mollët pa ardhur unë! Kam vënë shenjë dhe nëse i prekni, vajë halli. Një shoshë mollë ua kam lënë

për të nesërmen, ndërsa për sot e morët pjesën tuaj.

-Si do t'i marrim ne kur i ke kyçur me dry, o Gjysh?
– ia pritën fëmijët.

-Ju njoh. Jeni dreqër e s'lini gjë pa bërë. Hambari ka ca vrima nën çati dhe ju do të mbrihni ca shkopinj të gjatë majet e të cilëve do t'i ngulni në mollë dhe do t'i nxirrni një nga një.

-Ah! Mos ke frikë gjysh, se nuk do t'i prekim.- i premtuan fëmijët, ndërsa që tani shikonin të zgjidhnin shkopinjë të gjatë me majë.

Kështu Lul Përkolaj ua mësoi fëmijëve mënyrën si të nxirren mollët nga hambari.

15 shkurt 1988

RRËSHQITJA ME SAJË

*M*ë të dashurit e mi, vendosa që t'ju shkruaj edhe këtë letër.

Me gjasë ka rënë borë, meqë Mrika më ka shkruar se keni kërkuar që t'ju blejnë sajë e ski! Nuk e di a jua kanë blerë. Skitë nuk ma merr mendja që ju duhen, se ato nuk janë për të rrëshqitur në rrafsh, as në qytet. Për të rrëshqitur me të do të duhej të shkonit në Sharr apo në Alpet Shqiptare. Për këtë ju jeni ende të vegjël.

Nëse ju intereson të dini se si rrëshqitnim ne kur ishim fëmijë, po ju tregoj. Më kujtohet se të dy shkonim në shkollë, pra edhe unë, edhe motra. Që të dy rrëshqitnim me sajë. Unë e bëra një sajë druri jo aq të bukur, por rrëshqiste për bukuri. Së bashku hipnim në të dhe lëshoheshim nga maja e një kodrine e drejt në përrua. Para se të arrinim te përroi, për të mos rënë në ujë, e kthenim sajën në njërën anë që të mos binim. Shpesh rrëzoheshim, por s'donim t'ia dinim. Kështu kënaqeshim derisa na mërdhinin duart.

Me ne rrëshqisnin edhe fëmijë të tjerë të lagjes sonë të fshatit në bjeshkë. Një herë na ndodhi një e papritur. Një çupë duke rrëshqitur me sajën e vet, mori hov të madh. Ajo nuk pati mundësi që ta kthejë sajën e saj dhe bashkë me të ra në sipërfaqen e akullit të e përroit, i cili nuk e mbajti dhe u zhyt në ujë. Kur doli ckuronte e tëra. Kishte të ftohtë se dridhej e fulqitë s'i zënin vend, ndërsa për ndryshim nga

kjo, patat që kishim nuk ia dinin të ftohtit, sepse gjurmonin vende në përrua ku nuk kishte akull, futeshin në ujë dhe s'kishte njeri t'i nxirrte nga aty meqë s'ia dinin fare të ftohtit, hynin e laheshin në të si të ishte pika e verës. Shputat e këngëve sa duket u nirthnin, meqë iu bëheshin si të kuqe.

Fëmijët janë të çuditshëm, meqë edhe në raste më të vështira qeshin. Ne në vend që ta ndihmonim, na shpërtheu një gaz i madh. Të gjithë e rrokëm barkun e ndokush edhe valavitej e zhgërryhej nëpër borë. Dikur i vëllai i ndihmoi çupës së lagur, e cila herë qante sa i shkonin lotët e herë qeshte kur na shihte tek qeshnim e zhgërryeshim nëpër borë. Edhe pas një kohe të gjatë, kur na binte ndërmend ai çast, qeshnim pa u përmbajtur. Nuk e mendonim se ajo ka mundur të na ndodhte edhe neve fare lehtë. Atëherë ndoshta do të qeshnim, por me siguri nuk do të na dilte gaz i lezetshëm, por i thartë. Tashmë zgjidhnim më mirë të rrëzoheshim në borë se të binim në përrua.

25 dhjetor 1987

ATË NATË AJO HËNGRI VETËM GËSHTENJA

Një kohë të gjatë patëm planifikuar të bënim një vizitë në fshatin fqinjë. Erdhi ai çast dhe ne u nisëm pas dreke. Duhej të udhëtonim afro një orë e gjysmë.

Rruga ishte nëpër një lugajë të ngushtë nëpër të cilën rrjedhte Përroi i Akullit. Rreth lugajës kishte ahishtë dhe qarrishtë, ndërsa lugaja ishte një livadh i ngushtë, i gjatë dhe i bukur. Në të dy anët e përroit kishte shelgje, kulumri e kaça, ndërsa nëpër të rridhte uji i pastër si loti, që lante e fëlladitëte gurëzit e vegjël.

Frutat e kulumrive kishin marrë ngjyrë të kaltërt, ndërsa të kaqave ishin bërë kuq si gjaku. Kulumritë ishin të tharta, uthull. Posa i kërkuam na e rrudhën gojën e na i mpinë dhëmbët. Frutat e kaqave ishin më të mirë. Unë vetëm i shijova, ndërsa motra nuk u shqitej fare. Sa i mbushte grushtat, sakaq i kollofiste!

E vëreja herë pas herë se si i rrudhte sytë e gojën nga thartina. Ia tërhoqa vërejtjen të mos hante, meqë sapo të arnim në fshat do të gjenim dardhë, mollë, kumbulla e gështenja, çfarë të donte.

-Këto qenkan të mira, por edhe ato do t'i ha. - më tha.

-Do t'ua shohesh sherrin. Mund të të bëjnë dëm. -e këshillova.

Nuk ma vuri veshin. Vazhduam rrugën pa e bërë më bisedë atë punë. Në fshat na pritën sa s'ka më mirë.

Meqë të shtëpisë i gjetëm duke u nisur për të vizituar arat, i shoqëruam edhe ne. Atje i mbushëm disa enë me dardhë e mollë. Gështenjat i mblodhëm vetëm ato që kishin rënë në tokë. Ato do t'i piquim në furrën ku pemët tereshin për dimër. Motra u ngop edhe me pemë të tjera, që ishin secila më e mirë se shoqja. I përziu mollë, dardhë, kumbull e çfarë jo. Çuditesha si mundej, por ja që i hëngri. Në mbrëmje kur u shtruam rreth sofrës, ajo thuaja se nuk mori fare.

-Pse nuk ha? - e pyeti vasha shtatëgjatë?

-Jam e ngopur. - u përgjegj motra pa qejf.

Nuk ia vura veshin. E dija se e ka mbushur stomakun me gjithfarë pemësh, andaj nuk i hahej buka. Pas darkës nuk e piu as çajin.

-Më dhemb koka. Nuk di çfarë kam, por disi po më mirren mendët. - u ankua motra.

Mikpritësit u bënë merak, sidomos vasha shtatëgjatë. Ajo përpiqej me mish e me shpirt që ta ndihmonte, t'a dispononte, por kot. Motra kishte temperaturë. Doli në oborr së bashku me vashën që të freskohej. Dola edhe unë bashkë me Xilin dhe shkuam te furra e terjes së pemëve. Morëm edhe kallinjë misri për t'i pjekur. Ishte mbrëmje e mirë. Yjet kishin qëndisur qiellin. Në lagje dëgjoheshin të lehura qenësh. Motra nuk hëngri as kallinjë misri të pjekur.

-Dukesh e sëmurë? – e pyeta i brengosur.

-Nuk jam. Më kanë turbulluar pemët. Ti pate të drejtë!

-Do të të kalojë.- u përpoqa ta qetësoj.

-Të të kisha dëgjuar ty do të kisha kaluar më mirë.

Unë hëngra shumë kulumri e kaça, ndërsa tash nuk mund të ha asnjë nga këto pemë kaq të shijshme! Gështenjat

i zgrapnim ngapak për të mos pëlçitur para se t'i vënim në hi të nxehtë e prush për t'i pjekur. Kur u poqën, motrës i dhamë me pahir.

-Këto të bëjnë mirë, i tha vasha shtatgjatë.

Atë natë ajo vetëm gështenja hëngri.

31 gusht 1988

PATAT

Kësaj radhe po ju rrëfej për një ndodhi tjetër në fshatin e Bjeshkës. Kishim një tufë patash. Sigurisht edhe ju e dini ç'janë patat! Ato kanë pupla të bardha si bora, qafë të gjatë dhe sqep të gjërë. Janë dy-tre herë më të mëdha se pulat. Gishtërinjtë e këmbëve i kanë të lidhura me një lëkurë, e cila iu shërben për notim, si me pahitëse të notarëve. Ishin notare të mira.

Patat vezët i bënin të mëdha sa dy-tre të pulës, tamam sa grushti! Një mjaftonte që ta fërgosh për t'u ngopur. Ato pothuaj tërë ditën laheshin dhe kërkonin ushqim nëpër për-rua. Shpesh i shikonim kah laheshin dhe zhyteshin nëpër puse. Zinin ndonjë peshk, apo gjallesa të tjera të ujit. Nganjëherë prej së largu merrnin turr dhe fluturonin me dhjetra metra e ateronin drejt në pus. Me atë rast buqiste uji, ndërsa ato gagarisnin me zë të lartë.

Pataku e udhëhiqte tufën e patave. Ai ishte i rrezikshëm për fëmijët. E zgjaste qafën duke nxjerrë një zë të frikshëm: th...th...th... dhe vërsulej duke u ngjitur me sqep e duke i rrahur krahët. Fëmijët frikësoheshin, edhe pse nuk ishte vështirë të mbroheshe me një thupër. Zatën kur e shihte që fëmijët iknin, ai sulmonte më me guxim.

Një ditë mamaja i mblodhi vezët dhe nëpër çerdhe patave u vuri nga disa sish që t'i çelnin zogjët. Ne e pritnim

me padurim çeljen e tyre. Zogjë të pulës kishim parë, ndërsa zogjë të patës jo. Dhe, erdhi koha. Nga brenda zogjët çukitnin gëzhojat një nga një, i thyenin dhe dilnin. Kur të gjithë zogjët braktisën gëzhojat e bardha, pataku e mori përku-jdesjen ndaj tyre. Ai iu printe zogjëve për në përrua. Në fil-lim u frikësuam se mos zogjët mbyteshin.

“Ndoshta nuk dinë të notojnë”, mendonim unë e motra, sepse ende nuk u kishin dalur puplat, ndërsa trupin e tyre e mbulonte një push i imtë dhe i verdhë.

Zogjët e patës nuk deshën t’ia dinë ujit fare. Me dëshirë hynin në përrua dhe notonin për bukuri. Bile ishin më simpatikë se patat e mëdha. Bënin edhe lojra nëpër ujë, si të kishin lindur aty. Frika jonë kishte qenë e paarsyeshme.

Pataku i ruante zogjët me xhelozë. Ai u bë edhe më i egër. Askush nga fëmijët nuk guxonte që t’iu afrohej.

28 shkurt 1988

NË KLASËN E PARË

Përgatitja për shkollë

*P*ara se të filloja mësimet në klasën e parë, një ditë tregu gjyshi shkoi në Gjakovë. Më kishte premtuar se do të më blente rroba, këpucë llastiku dhe plis të bardhë. Kishte kohë që thoshte: “U rrit djali dhe nuk duhet të shkojë në shkollë pa plis”. Atëherë ashtu shkonim thuaja të gjithë. Për plisin kujdesesha që të mos e harroj ndokund, se pastaj do të më përqeshnin, sidomos gjyshi. Konsiderohej turp i madh po ta humbje plisin. Nëna ma qepi një strajcë nga pëlhura. Atëherë nuk kishim shumë libra për klasën e parë. Unë kisha vetëm Abetaren dhe ca fletore. Në strajcë, të cilën e varja kraheqafë me një tojë, i bartja abetaren dhe fletoret, ndërsa me të arritur në shkollë edhe plisin e futja në të.

Mësuesi im i parë

*E*dhe sot më kujtohet fytyra e tij e dashur dhe përzemërsia e tij e madhe ndaj nesh. Ishte shumë i mirë. Ai na mësonte me përkushtim të madh, ndërsa i donte më shumë nxënësit e mirë. Edhe mua më donte. Mësoja mirë dhe bëja çdo detyrë që na jipte. Unë isha ndër nxënësit që e kisha shkollën më së largu.

Një kohë më bëri udhëheqës të klasës. Nuk isha më i madhi, as më i miri, por ashtu vendosi. Kishte punë që duhej bërë. Më porosiste që ta ndihmoja kujdestarin e klasës gjatë pushimit të gjatë për të mos e lënë askënd brend, por edhe për t'i hapur dritaret që të ajërosej klasa. Dy çupa, më të mëdha se unë, nuk donin të dilnin. I lutëm, por kot. U kacafytëm me to. Ishin më të fuqishme se ne dhe po mos të vinte mësuesi, padyshim do të na rrahnin.

Mësuesi rrallë hidhërohej. Kjo ndodhte vetëm kur ndonjëri nuk mësonte fare. Na udhëzonte që të merrnim libra të ilustruara dhe t'i shfletonim. Në fillim të gjysmëvetorit të dytë veç i kisha mësuar të gjitha shkronjat, andaj i shfletoja edhe librat e ilustruar. Nga librat e ilustruar edhe sot më kujtohet ariu me arithët.

Fotografimi i parë

Në fshat çunat i mbanin flokët të gjata, si çupat. Ua prenin në shtëpi vetëm balluket që ua zinin sytë. Pra, flokët e ballit ua rrumcallnin, ndërsa prapa ua linin të gjata. Edhe mua m'i patën lënë ashtu, të gjata. Pak para fundit të vitit shkollor, mësuesi na porositi që të nesërmen të vinim në shkollë të veshur me rrobat më të mira që kishim, të rregulloheshim bukur, meqë do të vinte fotografisti nga qyteti për të na fotografuar. Unë vendosa t'i shkurtoj flokët, sepse e dija që në fotografi do të dukeshin me flokë të gjata, si çupë dhe pastaj të gjithë do të më quanin çupë. E luta nënën me lot në sy që të m'i shkurtonte flokët, sepse dëshiroja të dalloja nga çupat. Nëna i gjeti një palë gërsërë të mprehta te fqinjët dhe më nënqethi bukur. U gëzova sa s'ka më.

Të nesërmen i veshja rrobat më të mira që kisha dhe i gëzuar shkova në shkollë. U fotografova. Për mua ajo ishte fotografia e parë, mirëpo sot e kam merak të isha fotografuar me flokë të gjata, si çupë!.

Plisi

*M*ësuesi, ditën e fundit të mësimit, për suksesin e arritur në mësim dhe disiplinë lavdëroi nxënësit e dalluar. Pasi e komunikoi suksesin, na këshilloi që gjatë pushimit veror të mos e harronim abetaren. Na uroi të kalonim sa më mirë, sepse kur të ktheheshim në shkollë do të vijonim klasën e dytë.

Si gjithëherë, edhe kësaj radhe e mora plisin me vete dhe meqë nuk e kisha strajcën me vete e futa në bankë. Mësuesi na përcolli të gëzuar nga klasa dhe nga shkolla.

Me të arritur në shtëpi më ra ndërmend se e kisha harruar plisin në shkollë. E kë të fajësoja për këtë, askë pos strajcës së librave, të cilën sot nuk e kisha marrë me vete. Gjyshi më përqeshi duke më përkëdhelur.

-Shëndosh koka se plisa ka sa të duash! – më tha.

Më premtoi se ditën e parë që do të zbriste në Gjakovë do të ma blente një plis të ri. Përpiqej të më qetësonte duke më thënë se ai që kisha harruar në shkollë ishte vjetëruar dhe se mjaftonte që një vit më kishte shërbyer.

12.9.1987

PESHKIMI

*T*ë dashur Agron e Teutë, po ju rrëfej edhe për disa momente interesante të jetës sime dhe të motrës si fëmijë.

Ngjarjet kanë ndodhur në vendin e dytë të fëmijërisë sonë, meqë si nxënës i klasës së katërt e kam lënë vendlindjen.

Aty ku shkuam për të jetuar ishte vend i bukur malor. Fshati kishte shtëpi të rralla nëpër lugje e kodrina. Kishte shumë pyje, por pak fusha e ara. Kishte edhe përroje të shpejta, të cilat rriteshin shumë në pranverë dhe në vjeshtë kur binin shira dhe kur shkrihej bora në bjeshkë. Përroi kryesor ishte mjaft i pasur me ujë gjatë stinës së pranverës, ndërsa në gusht ndodhte që të shterrohej fare. Kishte gjelbërim në çdo anë. Ishte vërtet bukur. Në përrua vinin shumë peshq.

Ata e kanë zakon që gjithnjë të shkojnë duke notuar kah burimi dhe duke kërkuar ushqim. Sadoqë bëhej uji i rrëmbyer dhe ta merrte mendja se i ka bartur të gjithë peshqit teposhtë, ata se si ia bënin, por kur uji kthjellohej dukeshin edhe më shumë. Kështu dukej përroi i Keqekollës, pranë të cilit e kemi pasur banesën e vogël dydhomëshe të ndërtuar me pallëzina e të mbushur me baltë.

Unë dhe motra kishim dëshirë të zinin peshq. Derisa niveli i përroskës ishte i madh dhe uji i ftohtë në fillim të pranverës, ne nuk kishim mundësi të hynim për të zënë peshk, por bënim grepa. Ja si i bënim ata! Meqë nuk kishim

grepa të vërtetë të peshkatarëve dhe as pe najloni, merrnim ca gjilpëra me kokë që u viheshin këmishave dhe i shtrembëronim gati në formë të shkronjës U. Motra e bënte perin e qepjes disa fish për të mos u këputur dhe me të e lidhnim grepin në njërin skaj. Unë e nxirrja në mal një thupër të mirë lajthie për ta përdorur si shkop, të cilit ia lidhnim perin. Na mbetej vetëm ta gjenim kërmën, ndonjë skrajë a karkalec, që peshqit me ëndje i hanë. Kërma e mbulonte grepin, andaj peshqit e kullufitnin kërmën pa parë se kullufitnin edhe grepin. Këtë kullufitje e sinjalizonte tapa e vendosur në pe, që rrinte mbi syprinën e ujit dhe ne e tërhiqim me të shpejtë.

Gëzoheshim kur kapnim, por të vegjëlit gjithnjë i kthenim në ujë, që të rriteshin, ndërsa të mëdhenjtë nëna na i fërgonte në shtëpi.

Kur moti ngrohej dhe uji pakësohej, pusët ishin më të cekëta, ndërsa peshqit ngujoheshin aty. Unë thurja një kosh për kapjen e tyre. Koshin e bëja nga thuprat e holla të shëlgjeve, duke ia lënë grykën të gjerë, mesin të ngushtë e fundin përsëri të gjërë. Ja si peshkonim: Futesha në pus dhe e mbaja koshin pranë rrënjëve, ndërsa me një shkop të gjatë i nxirrja nga vrimat. Ata kërkonin vend tjetër për t'u fshehur dhe vinin e futeshin në kosh. E ndieja kur i binin fundit të koshit. Kur mendoja se ishin futur mjaft, shpejt e nxirrja koshin mbi ujë. Ndodhte që së bashku me peshq të futeshin edhe bretkosa apo gaforre. Posa e zbrazja koshin në tokë bretkosat kërcenin sërish në ujë.

Nëpër puse, ku kishte rrënjë shëlgjesh, ndodhte të kishte edhe gjarpërinj uji, të cilët nuk paraqisnin rrezik, meqë s'kishin helm. Një herë kur ndiqja peshqit me shkop, në kosh u fut edhe një gjarpër me shpinë të errët e bark të verdhë. Motra e vërejti gjarpërin tek zgjaste kokën e nxirrte

gjuhën dyrrembëshe duke shushuritur sssss... Bërtiti që të largohesha nga rrënjët ndërsa sipri ishte edhe një gjarpër tjetër i madh. Ai babush fare nuk frikësohej.

Shushuriste që të më frikësonte mua. U largova me të shpejtë dhe pastaj u përpoqa ta qëlloj me një guri, por gjarpëri u fsheh nën rrënjë. Motra atë ditë më nuk guxoi as t'i afrohej pusit, meqë tashti mendonte se në secilin pus mund të ketë gjarpërinj.

25 shkurt 1988

KASOLLJA E DAJËS

Shtëpia e dajës ishte një kasolle e mbuluar me kashtë. Muret e kasollës ishin të thurura me thupra ulëze dhe të lyera me baltë. Kasolla ishte e ndarë në dy kthina. Në njërin ishte shtëpia e zjarrit, që nuk kishte tavan, ndërsa vatrën e kishte të vendosur në mes, në mënyrë që xixat e zjarrit të ishin sa më larg kulmit.

Në majë të kulmit gjendej një zgavër për të dalur tymi. Gjyshja kur e ndizte zjarrin kujdesej që flaka të ishte sa më e vogël dhe të mos ngriteshn xixa, sepse fare lehtë mund të përfshihej nga zjarri kashta e thekrës me të cilin ishte i mbuluar pullazi, andaj zjarrin e ndizte vetëm atëherë kur sipër dushqeve kishte vënë saçin. Në shtëpinë e zjarrit nuk kishte kurrfarë mobiliesh, përpos një arkëze në vend të maxhes dhe një rafti, që s'ishte gjë tjetër pos një dërrasë e vënë në dy kunjat të ngulur horizontalisht në mur. Mbi atë raft ishin vënë ca kalanica dhe lugë të drunjta. Ca vegsha e qypa qëndronin në një qoshe. Për mur mbështetej një sofër e vogël, ndërsa në qoshen pas derës një buljere e ujit dhe ca kusija. Pranë vatrës ishin saçi dhe çerepi. Për tu ulur shërbenin disa shkëmbe me tri këmbë. Kthina tjetër ishte për fjetje dhe ndejë. Aty priteshin edhe mysafirët. Një pjesë e saj ishte e shtruar me kashtë sheshazi dhe përmbi kishte një shtrojë të leshtë. Dritaret e dhomës ishin të vogla dy-tre pël-

lëmbë gjatë e po aq gjërë. Për dallim nga kthina e zjarrit kjo kishte tavan të thurur dhe të lyer me baltë si muret e kasollës. Që të jetë më lidhëse dhe më e qëndrueshme, balta ishte e përzier me byk e me kashtë. Dhoma ishte e lyere me gëlqere dhe mjaft e pastër sa mund të mbahet një dysheme dheu.

Kthina e zjarrit ishte e tëra blozë, sidomos kulmi dhe trarët e saj.

Dyert e kasollës ishin të ulta. Të rriturit kur hynin e dilnin duhej të përkuleshin për të mos i rënë me kokë traver-sës.

Varfëria kishte bërë që gjyshi ta ketë kasollën skaj një përroi dhe veçuar nga lagjja. Aty kishte qenë një copë tokë merà e lagjes. Meqë gjyshi nuk kishte për pronë asnjë pëllëmbë tokë, aty e kishin lejuar fshatarët ta bënte kasollën. Përroi ishte bukur i thellë, ndërsa përreth kishte shkurre e therra. Uji, gjatë krijimit të shtratit të vet, kishte krijuar një kanion të vogël. Në atë kanion merrja guralecë dhe guaca kërminjësh.

Dajallarët më donin shumë. Edhe po të bëja ndonjë sherr, s'më hidhëroheshin. Një herë më lindi ideja të bëja një qerre me një rrotëz. Për të bërë këtë hulumtova gjithandej. Në fund e gjeta një vegsh me vegë të thyer, por me fund mjaft të madh të rrumbullakët. Tamam ai fund më duhej për rrotëzës.

Duke e ditur se gjyshja nuk do të ma jipte, e mora vjedhurazi dhe e shpura në përrua dhe atje me kujdes ia theva anët. Thepat që mbetën rreth fundit, i sheshova duke i gërryer për gurë të vrazhdë. Kështu e bëra rrotëzën të rrumbullakët. Tashti duhej të bëja edhe vrimën në të për të vënë osin. Mora një gozhdë dhe me të e gërryva dhe e hapa

vrimën. Rrotëza u bë gati. Në një copë dru e vendosa një gozhdë në vend të osit dhe në të rrotëzën. Qerrja u bë gati. Nisa të vrapoj me të nëpër oborr. Tashti edhe po të më shihnin s'kishin çfarë të më bënin, meqë e kisha përfunduar punën.

Kur më pa gjyshja, më pyeti:

-Ku e gjete atë rrotëz aq të mirë?

Qesha.

-Ta mora ty.

E habitur me shikoi.

-Si? Paj, unë s'kam pasë një rrotëz të tillë!

-E kam thyer vegshin pa vegël!. – S'prita të më qortojë, por iu hodha në qafë.

-Çapkëni i gjyshe! Po pse nuk më pyete, do ta jipja vetë. – më përqafoi ngrohtë dhe më puthi ëmbël.

-Më fal, gjyshe. Frikësohesha se nuk do të ma jipnit dhe do të mbetesh pa qerre.

Kur u ktheva në shtëpi, qerren e lash aty. Më pastaj mora vesh se gjyshja rrotëzën e përdorte si kapak mbi vegshin që ziente gjellërat, meqë avulli kalonte përmes vrimës që i kisha hapur për os.

Kur u rrita dhe u bëra goxha burrë, edhe pse e dija që gjyshen s'do ta gjeja te dajat, shkova. Nusja e dajës ziente në vegsh, ndërsa mbi të kishte vënë një rrasë të shpuar në mes. Unë e kisha harruar fare qerren time. Ajo më tha:

-Ja, ky është ai fundi i vegshit që e pate bërë rrotëz qerreje kur ishe i vogël. Vjehrra ma ka lënë amanet që ta ruaj.

U ndjeva mirë. Tashti e pashë sa mirë është që amanetet të shpihen në vend.

3 mars 1988

NË DASMË

Dajat kishin dasmë. Gëzimi im dhe i motrës ishte i madh. U përgatitëm një javë më herët. Mua, si nip, më kishin caktuar djalë në qerren e nuses. Rroba të reja nuk kisha dhe as që kisha mundësi për t'i blerë. Nëna u gjend disi. I mori uha nga një e afërme, e cila e kishte djalin më të vogël. Unë isha njëfarë zgjatani e ai një shkurtabiq. Rrobat ishin të reja dhe të bukura, por ç'e do, ishin të vogla. Pantallonat ishin me krahosha, që unë i kisha shumë zët. Kur i veshja, këmbët më dolën si kavaj, ndërsa duart si fyej. Mezi i mbaja, meqë duhej qëndruar në to si i ngrirë dhe i ngjaja një hutaqi. Ishte ditë e bukur në atë vjeshtë të vonë. Në fshat dasmat zakonisht i bënin në vjeshtë, pasi kryhesin të gjitha punët e fushës. Edhe pse dajat s'bënin dasmë të madhe, megjithatë më dukej madhështore. Sa zhurma e rrëmuja! Përgatitej qerrja e kieve, i vinin drurët për ta bërë mbulojën me qilima. S'më pritej momenti i nisjes. Ja, hipën gratë veshur bukur, edhe unë me to.

Kietë lëvizën ngadalë, ngadalë. Doja të zbrisja e të ecja, por gratë nuk më linin nga frika se mos përlyhesha.

-Djali i qerres duhet të rrijë në qerre dhe pikë! – më qortoi rreptë axha i dajës. Fjala e tij ishte ligj.

Dajat mirrnin nuse në lagjen time. Njerëzit e lagjes i njihja dhe më njihnin. Më në fund arritëm dhe na pritën mirë. Na shërbenin nuse e vajza. Thuaja të gjitha rrinin në

këmbë, përpos ndonjë plake. Para se të shtrojnë sofrën secila me radhë pyesnin. Unë mbeta si bibani në mjegull. Edhe pse përgjigjesha sa dija e si mundja, ato me pyetjet më bezdisnin e trullonin. Ndrin veshjet e bardha të nuseve, qëndisimat e këmishave me gryka e qafëza, lidhëca e marhama të bardha si bora të bëra në vek nga duart e vyeshme, çorapë të lulëzuara bukur me mëndafshe, fiye ari, nga duart mjeshtrorë, jelekë të bukur, kanacë të zinj e të allit, lule të ndryshme ngjyrë arre të qëndisura me grep. Më pastaj na sollën ujë për të pastruar duart dhe e shtruan sofrën. Deri këtu kalova mirë, nuk bëra ndonjë sjellje të pavend. Si djalë qerreje, në ballë të vendit që isha, qëndroja tamam si e donte rendi. Në fund ndoshta e prisha pak mu pse u lirova me të njohurat.

Për të larë duart na qitëte një grua e njohur me një gjym. Në një rën dorë mbante gjymin, në tjetrën legenin. Një çupë e madhe me flokë të gjata mbante peshqirin dhe sapunin e duarve me aromë. Së pari ma ofruan mua, meqë isha në krye të vendit. Çupa ma ofroi sapunin që ta marr.

-Urdhëro!

-Nuk dua sapun.

Ndoshta e bëra nga frika se mos më rrëshqiste sapuni e më binte në legen, apo ndoshta pse nga sapuni djegin sytë edhe pse unë duhej t'i laja vetëm duart, ndoshta nga varfëria se nuk kishim në shtëpi as sapun për rroba e lëre më asi me aromë për duar. Nëna shpesh i lante rrobat me tì, ngase nuk kishim sapun rrobash.

-Laj me sapun duart se ashtu duhet!? – më këshilloi gruaja që e njihja.

Nuk jam mësuar t'i laj me sapun.- S' di as vetë se si më shpëtoi.

Gratë dhe çupat, që ishin përqëndruar tek unë, qeshën. Unë u turpërova keq, ndjeja se si skuqesha e bëhesha spec. Më kishte zënë edhe taksirati tjetër, pantallonat e ngushtë e të shkurtër nuk më lejonin të ulem lirshëm. Rrija si në gjemba. Gruaja e njohur përpiqej të më dispononte disi duke më ledhatuar me fjalë, ndërsa nuset dhe çupat ia morën këngës.

Në sofër na sollën gjellëra të ndryshme e pije. Nuk dija se çfarë të merrja përpara. Vashat i nisën këngët mahitore. Dukush u përpoq t'i ndalë, ndërsa jangjijat ndërhyjnë për të vazhduar këngët se aty s'kishte hidhërim.

Na e sollën nusen që ta shihnim. Tashti fqinjen, përkatësisht nusen e dajës, mezi e njihja. Me rrobat e nusërisë kishte ndërruar fare. Me ato çëndisma duke si një lule në kopsht.

Pas qëndrimit prej dy orësh, na përcollën. Ne të gëzuar u kthyem tek daja me nusen, por jo të njejtës rrugë që ndoqëm kur shkuam. Sipas zakonit duhej krushqit me nuse të ktheheshin ndonjë rrugë tjetër. Thonin "Duhet thyer udha"!

E mendoja rrugën si një shtag që mund të thyhet, por vonë e kuptova se fjala e popullit i ka rrënjët thellë.

3 mars 1988

MOLLËT E EGRA

*N*e nuk kishim shumë pemë. Edhe ato që i kishim nuk bënin çdo vit, por një herë bënin e një herë s'bënin. Kishim ca trupa kumbullash te Trualli i Vjetër dhe dy molla gjyle verore te Rrahu i Djegur. Dardha të egra dhe molla kishte plot nëpër mezhda. Në shulla, pranë Rrahut të djegur kishte shumë lajthi, por nuk ua shihnim hajrin, sepse aty ishte aq dendur nga drunjë bungu, çarri, ulze, lajthie, mllake e murrizi sa që, përpos rretherrotull, nuk mundnim të hynim në të për të mbledhur.

Dardhat e egra kur piqeshin binin në tokë dhe ishin të ëmbla e të buta si fik, por nuk qëndronin për t'i ruajtur për dimër. Ka pasur vetëm një lloj dardhe vjeshtore që nuk hahej, përpos në dimër. Me dardha të tilla e mbushnim sanën, apo kashtën për t'i ruajtur.

Mollët e egra në vjeshtë nuk haheshin fare dhe nuk i ruanim.

Isha në klasën e tretë. Në shtëpi përpiqesha që shumë punë të vogla t'i bëja vet. Bartja ndonjë dru, apo krande për shtëpi, që t'i ndihmoja nënës dhe gjyshes. Kujdesesha për lopën etj. Një ditë vjeshte, duke shetitur mezhdës, pashë ca mollë të egra. Për t'i ngrënë as që bëhej fjalë. S'guxoje ta fusje një në gojë se kupën e kresë ta ngrinte përpjetë nga të thartët. Për t'i parë ishin vërtet të bukura, por ç'e do bukurinë kur nuk haheshin dot. Kisha dëgjuar gjyshen të thoshte, se

nëse ruhen, ato kah gjysma e dimrit bëhen të ëmbla, të shijshme, mirëpo njerëzit përtonin t'i mblidhnin se nuk ia vlente barra qeranë e besa edhe kishin punë të tjera më të rëndësishme.

Vendosa që unë me motrën time t'i mbledhim dhe t'i ruajmë për dimër. S'na kushtonte gjë. Edhe ashtu nuk kisha ndonjë punë të madhe. Së pari e bëra një kosh me thupra të holla dhe e vendosa në tavan të odës. Ky kosh mund t'i zinte dy thasë mollë.

Nënës i tregova, meqë ajo nga kërshëria më pyeti se ç'më duhej gjithë ai kosh.

Kishte mbetur vetëm që të mbledhnim mollët. Disa kofa dhe një litar, na hynë mirë në punë. U ngjita trupit të një molle të madhe se i kishte kokërrat më të mëdha dhe pasi zura vend në një degë, zura të mbush kofë pas kofeje ndërsa motrës nga atje ia lëshoja me litar.

Ne vendosëm një shtresë bykë a kashtë, pastaj një rend mollë, kështu derisa mbushëm koshin plot.

Deri në janar s'i prekëm mollët fare, por atëherë ama kishim ç'të shihnim e shijonim. Mollët e kuqe e të bardha që i kishim mbledhur ishin shndërruar nga e verdha në të kuqe, ishin zbutur paksa dhe bërë të shijshme që ç'ke me të. Fëmijët e fqinjëve kur i mblidhja më përqeshnin, ndërsa tashti nuk u bënë naze. Duke parë se e vlente barra qiranë, thoshin se vitin tjetër do të mblidhnin dhe do t'i mbushnin tavanët edhe ata. Si zakonisht fjalët mbetën fjalë.

4 mars 1988

KAFEJA PAS RRUSHIT

Ishte ditë e bukur gushti. Pasi vendosëm bagëtinë në mriz, me Premtin vendosëm që të shkojmë në vreshtin e Laskut. Ata ishin fqinjë të mirë. Asnjëherë nuk ka ndodhur që të mos na jipnin pemë dhe rrush. Edhe pse për vreshtin kujdesej roja, kushdo që shkonte nuk dilte prej aty pa marrë rrush për të ngrënë.

Kalaveshët e rrushit kishin nisur të mirnin ngjyrën e vet karakteristike, megjithatë duhej zgjedhur, sepse nëpër ta kishte ende kokrra të tharta.

Vasha që e ruante vreshtin bashkë me ca kalamaj na priti mirë. U ulëm pranë kasollës së bërë me kashtë, brenda së cilës ishte shtroja për të pushuar si në odë. Vasha flokëgjatë na e solli një enë me rrush të pjekur dhe na e vuri përpara. Na solli edhe pjeshkë të buta e të shijshme.

-Mos u turpëroni, Merrni si në shtëpinë tuaj!– na tha.

E falenderuam për zemërsisht. Merrnim kalaveshët një nga një. Premti hante më shumë rrush, ndërsa unë më shumë pjeshkë. Pasi hëngrëm, vasha flokëgjatë na ftoi t'i vizitonim edhe në shtëpi, meqë nuk ishte larg. Shkuam dhe meqë ishim të etur pimë ujë, pastaj vizituam atë shtëpi që shëmbëllente në zgjua bletësh, sepse brenda saj jetonin më se pesëdhjetë anëtarë. Njerëzit e shtëpisë vinin nga puna në fushë, arë apo tjetër. Shtruarja e sofrës aty ndodhte si në dasmë. Në odë shtroheshin sofrat për të rriturit, ndërsa në

shtëpinë e zjarrit për gratë dhe fëmijët. Për gatim kujdesej magjetorja, e cila ndërrohej për çdo javë, ndërsa për bylmetra e zonja e shtëpisë.

Aty mbetëm si bibat në mjegull. Na pritën bujarisht si të ishim të rritur. Na sollën shkëmbe për t'u ulur.

Pas kësaj na sollën edhe kafe. Unë i falenderova me gjithë zemër, por u thashë se kurrë s'kisha pirë kafe, por megjithë këtë do ta pija sikur mos të kisha hëngër pemë. Premti nuk e refuzoi kafënë. E piu. Pas kësaj na sollën edhe bukë të përgatitur enkas për ne: gjellra të shijshme, bylmetra e perime të freskëta. Unë hëngra si i uritur, ndërsa Premti vetëm dy kafshore, edhe pse e lutën që të mirrte. Me të kryer bukën, Premti më preku gjurin duke më bërë shenjë se duhej ngritur. E pashë të zbehur në fytyrë.

-Ç'ke, nuk ndjehesh mirë?

-Po shkojmë. Mjaft kemi qëndruar. – Nuk tregoi shkakun.

U ngritëm. Na përcollën deri te dera e oborrit. Me t'u larguar pakëz më dëftoi se e kishte munduar kafeja.

-Është dashur të mos e pranosh! – e qortova.

-Mend për herën tjetër.-tha.

Një fjalë popullore thotë: Kafeja pas rrushit nuk shkon.

1 shtator 1988

TREGIMI PËR BALUSHËN DHE LIBRIN

*I*sha i vogël sa ti. Atëherë jetonim në fshatin tim të lindjes, në Ujëz. E kemi pasur një lopë balushë. Ashtu edhe ia patëm vënë emrin. Balushë e thërrisnim të gjithë. Pasi kthehesha nga shkolla dhe ditëve të diela, e ruaja Balushën te Bucina apo te Rrahu i Djegur. Pas Bucinës, kështu e quanim Livadhin e Lugut, e kemi pasur kopshtin e perimeve ku mbillnim specat, domate, tranguj... Përkujdesesha që Balusha mos të hynte në Bucinë, se duhej kositur edhe për herë të dytë, por edhe në kopsht, sepse Balusha mund t'i kullufiste perimet që na duheshin të freskëta gjatë verës e vjeshtës dhe për zaire të dimrit.

Kur e ktheja Balushën nga kullosa për t'i dhënë ujë te pusi i xhaxhit Prenk, nëna apo gjyshja vinin dhe nxirnin ujë me kofë për ta mbushur lugun e drurit.

Derisa e ruaja Balushën hapja librin që kisha marrë me vete dhe lexoja, ndonjëherë e mësoja edhe ndonjë vjershë përmendësh, që e kisha për detyrë. Vjershat i mësoja duke ecur livadhit dhe duke i përsëritur me zë vargjet.

Balusha shpesh e shfrytëzonte rastin kur unë kisha marrë krye pas librit dhe futej në Bucinë. Posa e hetoja i bërtisja nga larg, ndërsa ajo ikte vetë nga livadhi dhe duke dalur e kullufiste edhe ndonjë gojë barë të njomë për të marrë kah shpati i Rrahut të Djegur ku kishte më pak barë.

Balusha i kishte merak mollët që i gjente për dhe.

Ato i shkundëte era, se të brejturat nga krimbi kishin rënë vet. Përkujdesesha që të mos i përpijë Balusha se ashtu të mëdha mund t'i mbeteshin në fyt dhe t'ia zinin frymën.

Një të diele e ruaj. Balushën në livadhin mbi kopsht. Me vete kisha marrë edhe një letër të gjatë që na e kishte dërguar babai. E lexoja për të satën herë dhe çdo herë më dukej interesante, më dukej sikur bisedoja me babain.

Atypari trupoi një plak i veshur me tirqi të bardhë e gajtana të zinj, me plis të bardhë deri në mes të ballit dhe me xhamadan. Mustaqet i kishte të bardha dhe të kthyera me majë përpjetë. E mbante një krryle në dorë. Më pa letrën që lexoja dhe mu afrua. Fytyra e tij shprehte njëfarë habie.

-A u lodhe, axho! – e përshëndeta.

-Jo fort, djalë i mirë. – U ndal. – Çka po mban në dorë ashtu?

-Po e lexoj një letër.

-Letër!? U rritësh! Po kush të ka shkruar, vëllai nga ushtria...

-Babai nga kurbeti. – i thashë.

-Po ku mësove ti kaq i vogël? – Shprehu tërë habinë e tij plaku kurreshtar.

-Në shkollë. E kam kryer klasën e parë.

-Eh biro, kur isha sa ti nuk kam pasur mundësi të mësoj në shkollë. Sot jam i verbër me të dy sytë në ballë. Më ka kaluar koha, se do të mësoja me dëshirë.

Të lumtë! Pa dije nuk ka asgjë. – tha Plaku me sytë e tij të njomur edhe largohej edhe vazhdone të më uronte duke përsëritur: Pa dije nuk ka asgjë... Pa dije nuk ka asgjë...

5 shkurt 1988

COPA E DJATHIT

*D*itë pranvere. Dielli nuk kursente rrezet e arta për t'i falur jetë natyrës. Puhia i përkëdhelte lehtë lulet dhe fijet e barit. Gruri valavitej si valët e lumit. Gjithkund gjelbërim, edhe në lugje, edhe në kodra. Fshati dukej njëfarë ngrehinë midis një deti të gjelbër. Bilbilat i këndonin hymn kësaj bukurie. Gumëzhinin edhe barinjtë me lojërat e tyre, vetëm bagëtia kulloste qetë në livadhin e Gropishtës ku barë kishte mjaft, deri në gju.

Pahetueshëm afrohej koha për t'i mrizuar bagëtinë. Dikush e mati hijen me këmbë. Ishte rrafsh shtatë këmbë. Dikush nga barinjtë duhej të shkonte për të sjellur bukën. Sokoli e kishte radhën. Ai ishte më i vogëli ndër ta. Ishte i urtë dhe nuk përtonte për asnjë punë. Ai donte të tregohej burrë i zoti, si çun i xhaxhit. Lushi, Uka dhe Mrika e porositën që të kërkonte bukë dhe djath, që të mos vonohej shumë se i gërryente uria.

Në shtëpi Sokolit gjyshja i jep një bukë misërishte dhe një copë të madhe djathi, si i thoshte ajo një mëshore të tërë, duke e porositur që ta ndanin baras. Sokoli me strajcë në krah u nis të kthehej te bagëtia, por i uritur siç ishte vendosi ta hante pak nga pak pjesën e vet. Kishte ndarë një copë bukë, ndërsa djathin e mirrte nga trasta. Duke ngrënë arriti te barinjët. Ata e prisnin nën hije të mollës, pranë pusit të xhaxhait. E nxorën një kofë ujë, i pastruan duart dhe fytyrat dhe u ulën për të

ngrënë tok. Mrika e hapi trastën dhe nxori bukën misërishte dhe djathin që kishte mbetur.

-Sokol, ku është djathi!?

-Në trastë e ka vënë gjyshja!

-Si në trastë!? Këtu paska vetëm një grimë djath!

-Por Gjyshja më dha një copë të madhe! – ia priti Sokoli i sigurtë.

-Ja shiko! Këtë ke sjellur dhe hiç më. Këta djath nuk mjafton as për njërin. - Mrika nervoze shikoi të tjerët përreth. Sokoli u skuq deri në veshë. Duke e kuptuar se çka kishte bërë, tha:

-E paskam ngrënë unë, se gjyshja ma ka dhënë një mëshore të tërë.

-Mor mistrec? – ia priti Uka.

-Na paske lënë bukën thatë! – ia priti Lushi.

Pas një heshtjeje, Sokoli deshi të arsyetohej:

-Duke ardhur rrugës, meqë ndjeja uri, më shkoi mendja të ha pjesën time. Kafshoja një copë bukë dhe dorën fusja në strajcë dhe mirrja nga pak djath pa parë edhe sa kishte mbetur.

-Mirë ia ke bërë! – u dëgjua zëri i njërit me inat.

Pas një heshtje të sërishme Lushi shpërtheu

-A more ndopak bukë!?

-Ka marrë, posiiii! – e përqeshi Uka.

Qeshën të gjithë. Sokoli rrinte kokulur.

-Më falni! Kjo më kurrë nuk do të përsëritet! – foli Sokoli me lotë në sy.

-Të falim! – u pajtuan Lushi, Uka dhe Mrika. - E ke bërë pa qëllim, andaj nuk do të mbajmë hidhërim. Barinjët një kohë të gjatë bënë shaka me Sokolin.

Shkurt 1988

ME NËNËN PËR DRU

Ditë dimri. Nuk bënte aq ftohtë, por borë kishte mjaft. Me mamanë kishim çelur rrehet aq sa kishim mundur para shtëpisë dhe kah shtalla ku mbanim Balushën.

Kishim mbetur pa asnjë rrembë druri. Mal tonin nuk kishim, as mal të fqinjëve nuk kishim afër. Ç'të bënim? Fqinjët na kishin lejuar të marrim në malin e tyre, por ishte larg. Rreja që kishim çelur për te pusi nuk na hynte në punë, se mali ishte në anën tjetër.

U ramë trup livadheve kah Rrahu i Djegur, e kaluam përroin dhe dolëm në shpatin tjetër ku duhej të merrnim dru.

Bora na arrinte deri në gjunjë e mezi e çanim. Nëna, së pari e shkundte borën nga degët e drurit me qykë të sopatës për të mos i rënë bora në qafë, pastaj niste për ta prerë trungun. Kështu bëri një krah për vete, ndërsa për mua preu vetëm një, se nuk mundja të bartja më tepër. Ishte rënd. Nënës barra ia vriste krahun dhe duhej barrën lëvizur herë në njërin e herë në krahun tjetër.

Duke e kaluar përroin ramë në ujë dhe i lagëm këmbët. Të ftohtit nuk e ndienim se ishim nxehur nga pesha e rëndë. Nënës ia shihja djersët tek i bulonin në ballë. Rrahut të Djegur i ramë pakëz si tërthorë që të dilnim më lehtë. Gjatë rrugës ndaleshim për të pushuar.

Me të dalë Krye Rrahut të Djegur merrnim frymë më dendur, dihatnim. Një çast nëna më tha:

-Bir, a po ma dëgjon zemrën sa shumë po më rrahë?

-Jo, s'e dëgjoj zemrën tënde. Por kjo imja po rrahë fort.

-Mua po më duket sikur do të m'i shpërthejë veshët, sikur do të më dalë nga krahërori.

Ia vura veshin në krahëror. Bubullinte gjoksi i nënës: bum, bum, bum...Vërtet rrahte shumë.

Aty, ulur në krahun e drunjve pushuam mirë. Nëna se ç'më tregonte...

Pashtriku nuk dallohej se e kishin mbuluar retë e dendura. Mali në shpat dukej si një tufë statujash të bardha nga bora. Drunjte ishin mbuluar me masën e bardhë si t'i kishte lyer ndokush. Arat e livadhet dukeshin si një det i bardhë pa valë. Përreth përroit shelgjet i kishin varë degët e holla nga pesha. Tufë shpendësh fluturonin grykës duke kërkuar ushqim. Dy grishëza grindeshin në një pemë jo fort larg nesh.

Vetëm oxhaqet e lagjes në krye të shpatit, ngarkuar me cunga, e prishnin bardhësinë duke vjellur tym të zi.

I ndihmova nënës të ngarkojë krahun e druve, pastaj me drurin tim i vajta pas. Me të arritur në oborr së pari na vërejti Balashi, qeni ynë i racës së Sharrit. U ngrit në këmbët e pasme, duke na përshëndetur kështu nga steli.

Me sjelljen e druve puna e nënës nuk mbaroi. Ajo duhej t'i shkurtonte, ndërsa unë me motrën t'i bartnim brendë. Gjyshja kishte vënë diçka në vegshin e futur në oxhakun e vogël për të zier. Ajo ishte darka jonë.

6 mars 1988

SYKA DHE UJKU

*M*brëmje vjeshte. Dielli kishte perënduar pas Alpeve Shqiptare. Nëpër qiell kishin filluar të dukeshin yjet si lule të bardha, xixëlluese. Mbi Pashtrik zvarriteshin ca re të mugëta, si shllunga leshi të deleve gala.

Me gjyshen i nxorëm delet në kullosë, por asaj iu desh të kthehej për t'i kryer ca punë në kasolle, ndërsa unë mbeta me dëshirë që të përkujdesesha për to, meqë nuk gjendeshim shumë larg kasolles. Në të ikur ajo më këshilloi të mos i lija delet të futeshin në përrua, “sepse është vështirë pastaj t'i gjesh në atë lug me therra e driza”.

Delet micërronin barin në një lëndinë të vogël buzë përroit. Qetësia e mbrëmjes mbi luginë prishej vetëm nga të micëruarit e deleve dhe ujit që gurgullonte.

Në Grykë tashmë kishte rënë terri. Ajo dukej si gojë e madhe, ndërsa shkurret dukeshin si jelë përbindëshish nga përrallat, tërë thepa qartapikaz përmbi. Ca zogjë ia thonin lamtumirën ditës me cicërimën e tyre të përgjumshme, duke u strukur nëpër skutat e tyre në degë lisash. Në lagje rrallë dëgjohej ndonjë lehje qeni.

Qetësi e ngjethshme. As gjethet nuk shushuritnin, as era nuk fryente, përveç gojët e deleve që shkullnin barin fëshk, fëshk. Edhe ato nguteshin sikur e dinin se ditës i kishte ardhur fundi, se duhej të ktheheshin në vathin e tyre.

Syka, delja më e mirë e dajës, ishte mjaft kryeneqe.

E thërrisnin Sykë sepse rreth syve kishte një rreth të zi. Ajo vraponte gjithnjë e para që të hynte në dëm, megjithatë e kisha në qejf se nuk dukej torollake. Kur e ndillja më afrohej pa frikë dhe hante nga dora ime atë që i jepja. Atë mbrëmje Syka kulloste pak e veçuar nga shoqet, jo fort larg nga gryka e përroit. Dukej më guximtare.

Bërrrrrr!

Vëreja delet se u trembën. Shikova kah Syka dhe e pashë të kishte marrë pozitë sulmi kah përroi. Para saj pashë një kafshë sa një qen, me turi të gjatë dhe me një bisht disi të përçudshëm që e mbante ndërë shalë. S'dija ç'kafshë është, se nuk kisha parë kurrë kafshë të tillë. Mu dha e bërtita;

-Gjyshe!...

E ku të dëgjojë gjyshja, e cila tashmë merrej me punët e veta. As kafsha sikur nuk dëgjoji, por vazhdoi të përdridhet e sillet përreth Sykës. Delet tjera u shpërndanë. Kafsha me Sykën shkuan rrotull lëmsh kah përroi. S'dija çfarë të ndërmerrja, përveç të thërrisja gjyshen. Përroit shkonte zhurmërimë, nga kulmi i kasollës vellej tym. E dija që gjyshja po e përgatiste darkën, por çfarë po ndodhte me Sykën nuk e dija.

Më në fund gjyshja e dëgjoji thirrmen dhe erdhi. Posa i i pa delet të shpërndara dhe të trembura e kuptoi se kishte rënë ujku. Daja nuk gjendej në shtëpi, nuk kishte as qenë shtëpie që t'i lëshohej pas ujkut.

Gjyshja u turr kah përroi e unë pas saj. Ajo bërtiste sa mundëte:

-Ajt, ajt... Prite, prite!

Kot. Ujku dhe Syka nuk u dukën më, kishin tretur në përroin plot shkurre.

-Delet vetë e ndjekin ujkun! -tha gjyshja e mbushur frymë.

-Si!

-Po, ashtu bëjnë. Sikur hipnotizohen nga frika e madhe.

-Por, Syka ka dashur ta sulmojë, e pashë vetë.

-Ashtu duket! – u përgjegj gjyshja.

-Po të kishte qenë dash me brirë do ta kishte vrarë padyshim. – thashë me dëshprim.

Gjyshja nuk u përgjegj. I mblodhëm delet tjera dhe i futëm në vath. Ajo ishte mbrëmje e zymtë për ne.

Askush s'bëri verë me gojë.

LA VDËRIMI

Sokolit i erdhën për vizitë dy shokë të lagjes, Bardhi dhe Genci. Në oborr përpiqeshin të bënë një lak për të zënë grishëza. E hoqën të zitë e ullirit derisa e bënë një vrimë me turjelë në skajin e një cope druri të gjatë, në të cilën duhej të vendosnin kallirin e misrit. Drurin duhej ta ngulnin në tokë nën degët e ndonjë peme. Për degë të pemës e lidhnin lakun, e ulnin poshtë duke e përforcuar në vrimën e drurit ku ishte vendosur kunji me kallirin e misrit. Grishëzat shkonin për të ngrënë kokërrza misri dhe posa i vënin këmbët në të, ai binte poshtë meqë ishte lënë në zgrip, ndërsa lakun e tërhiqte dega e pemës dhe kështu laku ia zinte këmbën grishëzës.

Duke e bërë atë punë, Bardhi zu të lavdërohej:

-Një herë bëra një lak të fortë dhe e vendosa në kopsht. Nuk shkoi as gjysmë ore dhe në të ra një gjeraqinë.

-Au! Gjeraqinë!? Nuk e kam ditur se ato e hanë misrin! – u çudit Genci.

-E pashë me sytë e mi kur u ul mbi kallirin e misrit dhe ra në lak. U përpëliti me trishtim. Derisa ia hoqa lakun u molis fare. Me të në dorë shkova ta frikësoj gjelin e madh që i sulmonte fëmijët. – vazhdoi Bardhi.

-E ke gabim, Bardh. Gjeraqinat hanë vetëm pula, zogjë dhe lepuj. Pse të hajë misër kur ka mish sa të dojë? - ia priti Sokoli në të qeshur.

-Por, unë e zura në lak! - Zëri i hollë i bardhit doli dëshpërueshëm.

-Si dukej? – e pyeti Genci:

-E zezë futë. Përpiqej të më kafshonte dhe të më mbërthente me kthetra. Ishte shumë e egër. Më gërvishti në dy-tre vende duarve. – shpjegoi sa më bindshëm që diti.

-Dhe nuk të gjakosi fare!?! - ia priti Sokoli.

-Edhe pse e kishte sqepin e mprehtë, nuk më kafshoi fort. S'arriti të më bëjë gjë se e mbërtheva keq. I kam duart mjaft të forta! – u lavdërua sërish Bardhi.

-Oboboo! Po të kishte qenë gjeraqinë do të shqyente duarve. – Genci nuk u durua pa e shpreh mllefin.

-Gjeraqinat nuk janë të zeza. – iu kujtua Sokolit. –Të zinjë janë korbat, galat...

-Ti paske zënë galë, o i uruar! A u frikësua gjeli? – Pyeti Genci duke qeshur.

-Jo. Gjeli është i egër dhe i prapë. Mu vërsul dhe gati m'i nxori sytë. Nuk donte t'ia dinte që kam diçka në dorë.

-Eh! Po të kishte qenë shqiponjë a gjeraqinë, do të ikte që ç'ke me të. Ato janë armiq të përbetuara të pulave, si ujku për delet. - Sqaroi Genci.

-Pulat nuk u frikësohen galave. – ndërhyri Sokoli.

-Ndoshta nuk ishte, por mua mu duk si gjeraqinë! - tha i dëshpëruar Bardhi.

Shokët iu kthyen punës duke u shtirë sikur harruan çfarë ndodhi më parë, ndërsa Bardhi ndjehej keq, sepse i doli boja lavdërimit të tij. Vendosi që tashti e tutje të tregohej modest me shokët, sepse vetëm me modesti mund t'i kishte shokë edhe më tutje.

MIQËSIA E RREJSHME

Një herë moti kishte mbretëruar një dimër i ashpër, mu si ky tash, me borë e acar. Ujku e dhelpra banonin në të njejtin pyll. Shpellat nuk i kishin afër se nuk shkonin mirë. Atë dimër dhelpra nuk kishte bërë ushqime të mjaftueshme, ndërsa ujku ishte përgatitur mirë. Dhelpra mendo e mendo dhe një ditë vendosi të pajtohej me ujkun se e dinte që ai ka mjaft ushqime të ruajtura në shpellë. Fët e fët u afrua pranë shpellës së tij dhe thirri:

-O ujk, a je aty?

-Kush po thërret?

-Jam ndrikulla dhelprë. – U përgjegj me zë lajkatar.

-Çfarë do? – ia ktheu ashpër ujkun.

-Dua të pajtohem, o kumbar! – ajo e përdrodhi zërin.

-Mos do të bësh ndonjë dredhi, si e ke zakon?

-Jo, pasha bishtin tim. Mu kalltë nëse të rrej. - U betua dhelpra.

-Nëse e ke pa hile, hyr brend të pajtohem.

Ujku ishte mërziur pa çelë gojën me askë, sepse nga frika askush nuk i shkonte në shpellë. Dhelprën e gostiti me një copë të madhe mish viçi, të cilin e kishte vënë për t'u tharë në tavan të shpellës. Viçin e kishte plaçkitur diku në fshat. Dhelpra mbllaqitej dhe e shikonte mishin në tavan. Donte ta përpinte të tërin.

-Çfarë e mire të solli? – e pyeti ujku përsëri. Dhelpra me zërin e saj të hollë iu përgjegj:

-Kam vendosur që ta përtrijmë kumbarinë. Edhe ashtu jemi fqinjë, meqë jetojmë në të njejtin pyll. Dimri ka netë të gjata, andaj duke biseduar do ta kalojmë më lehtë.

-E vërtetë. – Ujku e kujtoi vetminë që e mundonte.

-Unë kam përgatitur shumë ushqime për dimër, ndërsa ti, kumbar, ke përgatitur më pak. – vazhdoi dhelpra.

-Ani, si t'ia bëjmë?

-Gjithçka që kemi i bëjmë bashkë dhe i hamë tok. - Propozoi dhelpra.

-Bëjmë si të duash. – u pajtua ujku torollak.

-Meqë shpella jote nuk është higjienike dhe është tepër e madhe, ushqimet i vendosim në shpellën time, ndërsa shpellën tënde e lëmë për të banuar dhe pritur mysafirë.

-Çfarë mysafirësh, ndrikull? Mua nuk më viziton askush.

-Meqë jemi së bashku do të na vizitojnë.

-Ndoshta!? -Iu përgjegj ujku me dyshim.

-Pastaj këtu ka vend edhe për lojëra të ndryshme.

Ashtu edhe bënë. Shpejt e shpejt dhelpra i barti të gjitha ushqimet nga shpella e ujkut në shpellën e vet me derë të vogël. Në shpellën e ujkut mbajtën vetëm pak ushqim sa për darkë dhe për të festuar kumbarinë e përtrirë.

Atë mbrëmje bënë qejf dhe kënduan deri vonë. Kur u lodhën mirë e mirë ranë për të fjetur. Dhelpra u shti kinse e kishte zënë gjumi, ndërsa ujku filloi të krratë me zë të lartë, gjë që e bindi atë se kumbara është në gjumë. Ajo vjedhurazi doli nga shpella e ujkut dhe shkoi e gëzuar në shepllën e saj të begatë për tërë dimrin. Ra në gjumë të ëmbël.

Kur ujku u ngrit të nesërmen, pa se dhelpra nuk ishte

aty. Mendoj se ka shkuar të sjellë diçka për mëngjes. Prit, e prit, por u bë gjysma e ditës dhe ajo nuk u duk andejpari. Atëherë filloi t'i lind dyshimi se mos ia kishte punuar ndonjë rreng. U largua nga shpella me nxitim. Ishte shumë i bren-gosur. Kur arriti para derës së shpellës së dhelprës, thirri.

-Oj ndrikull, a je brenda?

Asgjë nuk pipëtinte. Ujku thirri sa thirri, por kur e pa që është e kotë, u largua. Atë ditë vendosi që kurrë mos të flasë më me dhelprën, dhe vërtet që nga atëherë ujku dhe dhelpra nuk flasin me njëri-tjetrin.

Prokupje, 11 janar 1985

KTHIMI I NËNËS

*V*era ishte e hershme. Gjelbrimi kishte shtrirë petkun blerak gjithkah. Mali i kishte nxjerrë pipthat tamam, ndërsa mugullima e dushkut ishte në kulmin e fuqisë. Kur hyje në shulla dhe lajthishtë, as ditën nuk shihje mirë, aq e dendur ishte hieja.

Nëpër livadhe ishte rritur bari, diku diku - deri në gju dhe ishte bërë për t'u kositur, ndërsa në Bucinën tonë më arrinte deri në shokë. Vinte një aromë që të dehte. Aty, ne fëmijët, nuk guxonim të hynim se kishim frikë nga bollat apo gjarpërinjtë. Arat e misrit kishin marrë një ngjyrë të gjelbër të mbyllur dhe kallinjtë kishin filluar t'i zgjatnin tufat e arta, të cilat ne i quanim mustaqet e misrit. Mezhdat ishin mbuluar nga kulprat dhe rrushi i egër që e quanim larëz apo larushk. Lajthitë kishin filluar të zënë kokërrza. Vetëm grunajet kishin filluar ta zëvendësonin ngjyrën e gjelbër me ngjyrën e artë. Posa fryente puhia arat e grurit dukeshin sikur ishin vërshuar nga valët e Drinit të Bardhë.

Në Lugun te Bucina, jo fort larg nga Rrahu i Djegur, ishin dy qershi të mëdha shumë të vjetra. Fruatat ishin kuqëluar dhe dukeshin sikur të ftonin "ec, merr ndonjë kokërr". Shpati mbi to ishte vendkullojë për bagëtinë. Aty ishte një pus i thellë më se dymbëdhjetë pash, që e quanim Pusi i Laskut. Kishte ujin shumë të mirë, por lodheshim derisa e nxirrnim një kofë ujë nga ai. Nën pus ishte lugu i gjatë

i drurit, në të cilin u jepnim ujë kafshëve pas kullosës. Kështu ishte derisa kositeshin livadhet dhe mblidhej bari e bëhej kabëza.

Nëna kishte shkuar te babai, në kurbet dhe kishte më se një muaj që qëndronte atje. Atje ishte sëmurë dhe ishte shtrar në spital. Unë dhe motra u brengosëm shumë. E prisnim nga dita në ditë, sepse babai na kishte shkruar se së shpejti do ta merrte pushimin dhe do të ktheheshin që të dy. Ne, si thonë, rrinim me vesh në krah duke pritur.

Një ditë hipa në majë të qershisë t'i merrja më të mirat e më të pjekurat. Nga aty dukej shtëpia ime dhe rrethina. Shiko andej e shiko këndej dhe për një çast sikur pashë nënën dhe babain të vinin shpatit për në shtëpi. S'iu besova syve. I fërkova me grushta aq sa më dhimbtën. Shikova prapë. Sytë nuk më kishin gënjyer. Sakaq zbrita me një gëzim të madh që më përshkoi tërë trupin. Nuk iu tregova fëmijëve të tjerë se ku shkoja, por as ata nuk më vunë syrin se largohesha. Ata vazhduan të mbledhnin qershi, ndërsa unë vrapoja rrugës më të shkurtër për në shtëpi. I rashë Rrahut të Djegur, gati thik përplot, nëpër dhijaren e mbuluar pothuajse me barë, mu përskaj shullanit. Nuk mendoja asgjë tjetër pos përqaqimit të nënës. Nuk shikoja ku hidhja këmbën dhe një çast shkela diçka të butë e të lëvizshme dhe aq shpejt kërceva tutje. Shungulloi bari përreth. Një bollë gjumashe rrezitej mu në rrugicë, e vend i këtillë i përshatshëm për bollat ishte tërë ai vend me plot vrime e strofuj të tyre. Nuk e di kush u frikësua më shumë, unë apo bolla. Ajo iku tatpjetë duke fishkëlluar barin, ndërsa unë përplot pa e ndalur vrapin duke e rrahur prapanicën me këmbë.

Me të dalë në krye të përplotës u sigurova se bolla nuk më ndiqte, meqë kisha dëgjuar nga të vjetrit se bollat

zakonisht të ndjekin dhe të sulmojnë, u ndala që të ngopem frymë. Zemra më rrahte si daulla kur i mëshojnë me çomagë bam, bam, bam. Sigurisht që as pikë gjaku nuk më kishte mbetur në fytyrë nga frika.

Rrahut të Djegur ne, fëmijët, i ruheshim shumë. Kurrë nuk shkonim atypari pa ndonjë thupër dhe pa shikuar me kujdes, sepse e dinim se aty rreziteshin bollat. Lëkurat e tyre të gjata që i kishin zhveshur, shpesh i gjenim dhe me to bënim zbukurime të llojllojshme për qafë e kokë, ose bënim rripa për brez.

Ne, të vegjëlit, ua mblidhnim vetëm lëkurat, ndërsa më të rriturit guxonin edhe t'i ndiqnin e t'i kapnin për bishti e t'i gjuanin në ajër, t'i përdridhnin me shpejtësi tutje e ato kur binin në tokë nga lartësia ngordhnin.

Arrita në shtëpi. Gëzimi që ndjeja për ardhjen e nënës dhe babait bëri që të harroja ngjarjen e pakëndshme, bile as që iu rrëfeva të tjerëve vetëm për të mos e bërë merak nënën.

Mars, 1988

NJË NDODHI NË BJESHKË

Luanim në sheshin e lagjes të ndarë në dy taborre. Jo shumë larg urës, pamë një njeri të bartëte një kafshë mbi supe. Në fillim na u duk si viç, se kishte ngjyrë kafeje të çelë.

-Vallë, pse nuk e tërheq për laku, por e bartë në shpinë? – pyeta vetën.

Sa më shumë afrohej, ngarkesa në shpinën e njeriut nuk ngjante në viç. Malësori e kaloi urën dhe u afrua. Atëherë e pashë në të vërtetë çfarë ishte.

-Ja, tash do të shohësh kaprollin! – i thashë Premtit.

-Siii!? Njeriu bartë në shpinë kaproll?

-Po. E paska zënë dhe e sjell këtu që ta shohim. Është i gjallë se e mban kokën lart.

Njeriu u afrua dhe hyri në oborrin e shkollës të rrethuar me taraba. E harruam lojën. Të gjithë sa ishim shkuam pas tij. Pamë se kaprolli nuk ngritej. Në ca vende ishte i përgjakur, sikur ta kishte prerë diçka e mprehtë.

-Më sillni një kofë ujë dhe pak barë të njomë, djema!
- thirri malësori.

Disa shkuam për të sjellur ujë e disa të tjerë për të mbledhur barë.

-Çka ka kaprolli?

-Si e zure?

Fëmijët kërsëhtar pyesnin pa rend dhe pa pritur

përgjegje. Malësori u ul i lodhur shumë. Ky ishte një burrë me mustaqe të zeza, ndërsa krahët tërë muskuj. Kishte fytyrë të qeshur. Dukej i përzemërt.

-Ja, po ju tregoj fije e për pe. – E nisi tregimin sikur të rrëfente para burrave të pjekur e jo para kalamajve të lagjës sime. – Dllirja livadhin nga ca therra dhe pastroja mezhdën me këmesë. Tek punoja dëgjoja të lehura qensh në ahishtë dhe përçark saj.

Mendoja se ndiqnin ndonjë lepur a dhëlpër. Të lehurat e qenve sa vinin dëgjoheshin më afër. Papritmas e pashë këtë kaproll të bukur duke vrapuar drejt meje.

Ishte molisur fort. Vraponte me forcat e fundit. Qentë i kishte te këmbët. Iu piskata qenve që të largoheshin. I përzura. Kaprolli mu afrua te këmbët dhe ra. Më shikonte me mirënjohje e nuk lëvizte. E kontrollova dhe ç'të shoh. Ja ku e kishin prerë me dhëmbë! - Burri e tregoi kofshën e prapme të kaprollit. - Ata të mallkuar! Po ta lija në atë gjendje do ta pësonte nga qentë sërish ose nga egërsirat e pyllit. Vendosa ta sjell në oborr të kooperativës, që këtu të përkujdesen për të derisa të shërohet dhe të marrë fuqi, për ta liruar pastaj në bjeshkë, atje ku mund ta gëzojë lirinë. Ndërkohë fëmijet sollën një kofë ujë nga pusi, ndërsa kaprolli e shoi etjen e madhe. Fëmijët tjerë i sollën mjaft barë për tërë ditën. Ne e ledhatonim, ndërsa ai vetëm na shikonte pa ndjerë frikë nga ne, meqë sa duket e kuptonte se nga ne nuk e priste asgjë e keqe.

Interesim të madh për të tregoi çupëza flokëzezë.

-Si i bie përpara kaprolli njeriut kur është në rrezik?

– Pyeti Premti kurreshtar.

Të gjithë fëmijët u bënë sy e vesh.

-Eh, vogëlush, kaprojt janë shtazë të urta, nuk bëjnë

dëm dhe nuk rrezikojnë askë. E duan jetën të lirë dhe ushqehen nëpër roga e herë - herë zbresin edhe nëpër livadhe pa dalur dielli mbi kodra e bjeshkë. Kaprolli sa herë rrezikohet, kërkon mbështetje nga njeriu, i bie përpara, i dorëzohet për të shpëtuar. Nuk di ndonjë shtazë tjetër që e bën këtë. – shpjegoi malësori duke na shikuar me buzëqeshje.

Ne mbetëm të habitur. Pasi një heshtje e shkurtër, me gjasë secili përpqej në kokën e vet të zgjidhte enigmën për kaprollin.

-E kur kaprolli nuk has në njeri për të kërkuar mbështetjen e tij? – pyeti flokëzeza, e cila s'pushonte së ledhatuari kaprollin e plagosur. Ajo ndjente dhembje për të aq sa mezi mbante lotët kur e shihte të plagosur, të pa fuqi edhe për të ngrënë një fije bari të njomë.

-Eeee, atëherë e ka punën pisk. - Malësori ngrysi vetullat. Ne e dëgjonim me kureshtje. – Kaprolli nuk dorëzohet i gjallë. Ikë sa ikë dhe kur e sheh se nuk ka rrugëdalje tjetër, ose përplasat në ujë dhe e kërcen lumin me not, ose mbytet në të, ose kërcen nga shkëmbi në ndonjë humnerë që të bëhet copë-copë. Pra, bën vetëvrasje vetëm e vetëm që të mos bie i gjallë në dhëmbët e qenve apo të ujërve.

-Ashtuuuu! – klithën fëmijët.

-Kështu e kanë kaprojtë e bukur, kafshë këto që e duan më shumë lirinë se jetën. Vetëm njeriut i zë besë. Në fshatrat tona të malësisë nuk ka kush që e keqpërdorë këtë besim, andaj gjithnjë u dalim në ndihmë, duke i marrë nën mbrojtje, për t'i shëruar dhe liruar më pastaj në bjeshkë.

Fëmijët mbetën të mahnitur me fjalët e malësorit. Shumë gjëra tek tashti i mësonin.

Me të mbaruar bisedën, malësori u la porosi fëmijëve që të kujdeseshin për kaprollin derisa të shërohej, të

mos e linin pa ujë dhe ushqim dhe shkoi. Atë detyrë e kryem ne, fëmijët e lagjes me kujdesin më të madh derisa u shërua plotësisht dhe nisi të vraponte nëpër oborritin e kooperativës.

Një ditë ia hapëm derën e oborrit. Bjeshka nuk ishte larg, vetëm duhej ta kapërcente përroin. Kaprolli fillimisht sikur hezitonte të largohej nga ne, pastaj i shpejtoi këmbët dhe humbi në ahishtën e madhe. Te shokët hetoja pikëllim se mbetëm pa një mik, ndërsa hetoja edhe kënaqësi sepse kishm kryer detyrën tonë.

KAPROLLTHI

Vogëlushi i sorkadhes së bjeshkës sonë, Meçekllavës , nuk i përfillte këshillat e nënës së vet. Shpesh largohet vetëm në pyll. Sorkadhja kujdesej që i biri të mos hyjë në driza e të shqyej lëkurën e tij të butë. Veçanërisht kujdesej që të mos humbë rrugicave e dhijareve të shumta të ahishtës dhe të takonte ndonjë ujk të uritur. Por, ishte e pamundur të mbahej nën kujdes një vogëlush lazdran si kaprollthi. Luf, fshehej këtu, çuf atje, një ditë i humbi gjurmët. E ëma e kërkoi tërë ahishtën, roga, lugje e kodrina, por s'e gjeti dot. Ah sa u merakos ajo e shkretë!

Kaprollthi si u nda nga e ëma, u gëzua se do të bridhte kah t'ia donte qejfi pa e penguar askush. U nis dhijares tatpjetë dhe fët e fët ra në një livadh rrëzë pyllit. Aty pa disa krijesa gati si ai, por të bardha! Ato loznin, kullosnin dhe blegërinin. Pa një pa dy vendosi të bashkohet me to dhe vrap hyri midis tyre.

Po, ç'ndodhi se?!

Brrrr... U shpërndanë qengjat të frikësuar, duke menduar se është ndonjë bishë. Kaprollthi u shtang në vend.

-S'qenkan aspak mikpritës!? - Mendoi ai me vete.

Në këtë çast u dëgjuan të lehurat e Laroshit, i cili fugoi kah ai. Nuk kishte dëgjuar kurrë zë aq të llahtarshëm. U frikësua shumë. Iu kujtuan fjalët këshilluese të nënës për të mos u larguar, por ishte vonë. Me vrap mori drejtimin e

pyllit. Laroshi i shkonte pas duke iu afruar gjithnjë e më tepër. Në një moment, kaprollthi bëri një kthesë të furishme duke e ndërruar drejtimin e ikjes. Iu largua Laroshit, megjithatë vrapin nuk e ndali. S'shikonte pothuaj asgjë, i kërcente kaçubat e s'donte t'ia dinte për gjembat. Kështu i gjori kaprollth shkoi drejt e në duart e bariut që gjendej në Qafë të Prozhmës. E pa vetëm kur ishte shumë afër tij dhe nuk kishte më forcë ta ndërronte ndrejtimin. Ai e priti në duar. E përkëdheli butë në përpjekje për ta qetësuar, mu ashtu si bënte me qengjat e vet.

Kësaj here, bariu Lush, vendosi që më herët se zakonisht të kthehej në shëpi. Me ndihmën e Laroshit i vuri qengjat përpara, ndërsa kaprollthin e mbante para duarsh të tulitur për gjoksi. Ishte i gëzuar që kaprollthin e kishte shpëtuar nga kafshimi i qenit.

-Do ta ushqej dhe do të kujdesem për të. - Mendonte me vete. - Ndoshta një ditë do ta marr edhe në kullosë bashkë me qengjat e mi. - Muke menduar kështu arriti në fshat.

Me të parë se Lushi, me qengjat e vet, u kthye në fshat më herët se zakonisht, të gjithë u habitën.

Vallë çka i ka ndodhë bariut?!

Mos e ka frikësuar ujku?

Të parët enigmën e zgjodhën fëmijët e fshatit. Me të parë kaprollthin në duar të Lushit, e rrethuan dhe secili dëshironte që ta prekte e ta përgëdhelte atë.

Një rrëmujë të tillë kaprollthi kurrë nuk kishte parë e as dëgjuar në pyllin e tij të lindjes. Nga përkëdheljet e fëmijëve dridhej si purteka. Këtë bariu e kuptoi dhe i largoi fëmijët duke u thënë se kaprollthi është i lodhur e i uritur dhe u nis për në shtëpi.

-Obobo! Ç'ke bërë, ore bir? - E pyeti e ëma sapo e pa. - Po ku e gjete këtë kaprollth të mjerë? Do të ngordhë nga uria. Ne nuk mund të kujdesemi për të si sorkadhja nënë. Qenka shumë i vogël e nuk e pi qumështin e deleve. Menjëherë lëshoje në pyll, atje ku e ke marrë. E ëma sigurisht e kërkon tash...

Lushit këto fjalë i ranë si breshër kokës. Nuk e kishte pritur reagimin e tillë të së ëmës.

-Nënë, po kaprollthi vetë më ra në dorë, - filloi të arsyetohet Lushi. - Qeni ynë ishte gati duke e bërë copë-copë. I iku disi dhe erdhi e ra në duart e mia.

Unë e shpëtova dhe do ta ushqej me qumësht të deleve. Po ta lë në bjeshkë kaq të vogël, para se ta gjejë e ëma, do ta hajë ndonjë bishë. Më mirë ta mbaj, nëna ime e dashur! Do të kujdesem për të shumë. - Filloi ta luste të ëmën derisa e bindi.

Dhe me të vërtetë, në shtëpinë e Lushit, të gjithë kujdeseshin për kaprollthin. E donin, e miklonin. Ndërsa më së shumti për të kujdesej motra e Lushit, Vjollca. Lushi e bëri për të një kthinë nga thuprat mu afër qengjave të tij dhe i shtroi barë të butë. Në fillim nuk guxonin ta linin që të dalë lirisht, por kur e panë se u miqësua me ta, kaprollthin tok me qengja e morën edhe në kullosë. Rritej kaprollthi si është më mirë e me këtë shtojtje gëzimi i Lushit dhe i Vjollcës.

Kaprollthi tashmë ishte bërë goxha i madh. Një ditë ndodhi ajo e papritura për Lushin. Kaprollthi tek kullosë i qetë me qengjat, iu bë se dëgjoi një grrokamë kaprolli nga anë e pyllit. E ngriti kokën për të dëgjuar më mirë dhe... Një herë ngadalë e pastaj me më të shpejtë ua dha këmbëve drejt thirrjeve që vinin nga pylli. Në sytë e Lushit vezulluan pikat e lotit. Ai nuk tentoi që ta thërriste kaprollthin prapa. Ai më

nuk ishte kaprollth, se ishte rritur dhe e donte shoqërinë e vet që e thërriste.

Lushi dhe Vjollca e kujtojnë me mallë kaprollthin e tyre të dashur. Për ta, edhe pse ishte rritur, ai kishte mbetur kaprollth. Mbase edhe kaprollthi nuk i ka harruar.

DREJTËSIA
(Përrallë zezake nga Kongoja)

Një herë moti elefanti u miqësua me njeriun. Një ditë kur buçiti furtuna e madhe, elefanti shkoi te kasollja e mikut të vet dhe i tha:

-O njeri i mirë, më lejoni që ta fus vetëm turirin tim nën kulmë që të mos e rrahë furtuna?

Kur njeriu e pa se në çfarë situatë gjendej elefanti, iu përgjegj butësisht:

-I dashuri, elefanti im i mirë, kasollja ime është mjaft e vogël, por megjithatë në të ka vend edhe për feçkën tënde.

Elefanti e falenderoi mikun e vet për mirësi duke i premtuar se një ditë do t'ia kthente të mirën me të mirë. Mirëpo elefanti nuk u kënaq që nën kulmë të strehojë vetëm surlën e tij, por pak nga pak në kasollë e futi edhe kokën e më në fund në të u vendos i tëri, duke e qitur në shi njeriun mikpritës, pastaj i drejtohet njeriut me këto fjalë:

-I dashuri miku im i mirë, lëkura jote është më e qëndrueshme se imja. Meqë këtu nuk ka mjaft vend për të dy, ti mund t'i qëndrosh shiut, ndërsa unë të mund të mbroj lëkurën time të ndieshme!

Njeriu i hidhëruar nisi të protestojë për këtë padrejtësi. Protestën e tij e dëgjuan kafshët e egra dhe erdhën të shohin se çfarë ndodhte. Kështu qëndruan përreth elefantit dhe mikut të tij. Grindjen e Elefantit dhe njeriut e

dëgjoji edhe luani, i cili s'vanoi të vijë. Pyet me zë të ashpër:

-Mos keni harruar ju se unë jam mbret i xhunglës?

Si guxoni që ta prishni qetësinë në mbretërinë time?

Elefanti, që ishte një nga fisnikët më të lartë të mbretërisë së xhunglës, iu përgjegj luanit me zë qetësues:

-Lartmadhëri, askush nuk po e prish paqen në mbretërinë tuaj. Unë vetëm po e diskutoj me mikun tim pronësinë e kësaj kasolleje të vogël, në të cilën gjendem.

Luani, i cili dëshironte që në mbretërinë e tij të ketë "rend e qetësi" përgjigjet me zë të njerëzishëm:

-I urdhëroj ministrat e mi që të emrojnë komisionin hetues për ta shqyrtuar deri në fund këtë çështje dhe të më jap raportin!

Paskëtaj iu drejtua njeriut:

-Ti ke bërë mirë që je miqësuar me popullin tim, sidomos me elefantin, i cili është njëri nga ministrat e mi më të nderuar të shtetit. S'ke nevojë të protestosh. Shtëpia jote nuk është e humbur. Prit deri në mbledhjen e komisionit imperial dhe aty do të kesh të gjitha mundësitë që të mbrosh të drejtën tënde. Jam i sigurt se do të mbetesh i kënaqur me ndarjen e drejtësisë nga ai.

Njeriu mbeti shumë i kënaqur nga ato fjalë të ëmbla të mbretit të xhunglës dhe me durim e priti rastin e premtuar, duke besuar se kasollja do t'i kthehej.

Elefanti ndërkohë ishte i zënë shumë me kolegët e vet ministra rreth emrimit të komisionit hetues. Anëtarë të komisionit u emruan këta mbikëqyrës të xhunglës:

1.Zotëri Rinoqeri, 2.Zotëri Bufallo, 3.Zotëri Krokodili, 4. dhe si kryetar, shumë i nderuari Zotëri Dhel-paraku. Njeriu, kur e pa përbërjen e komisionit, protestoi dhe pyeti nëse ishte e nevojshme që në komision të emrohet

ndokush nga ana e tij, por iu përgjegjën se një gjë e tillë ishte e pamundur, meqë nga të tijët askush nuk ishte mjaft i arsimuar, që të mund ta kuptonte ngatërrueshmërinë e ligjit të xhunglës. Pos kësaj, theksojnë ata, ti nuk ke çka të frikësohesh, sepse të gjithë anëtarët e komisionit janë burra të flaktë për ndarjen e drejtësisë, dhe meqë zoti i ka zgjedhur që të ruajnë interesat e racave të cilat janë të pajisura më dobët me dhëmbë dhe me putra, ti mund të jesh i sigurt se ata çështjen do ta hulumtojnë me kujdesin më të madh dhe do të bëjnë gjykim të paanshëm!

Komisioni filloi ta hetojë çështjen. Zotëri Elefanti u hirr i pari që të jep deklaratë. Ai paraqitet kryelartë, duke i dëliruar dhëmbët e tij të gjatë me rrëmojsën që ia kishte gjetur Zonja Elefante. Ky deklaratën e nisë me zërin autoritar:

-Xhentëlmenë të xhunglës, nuk kam të drejtë që ta humbi kohën tuaj të çmueshme duke folur për rastin, që për të gjithë ju është i njohur mirë. Unë gjithnjë e kam konsideruar për detyrë që t'i mbroj interesat e miqëve të mi, dhe kjo duket se ka sjellur deri te mosmarrëveshja midis meje dhe mikut tim njeriut. Ai më luti që ta shpëtoj kasollën e tij që të mos e bartë furtuna. Meqë furtuna depërtonte nëpër vendet e zbrazëta të kasollës, e pashë të udhës se është e nevojshme, që në inters të mikut tim, hapësirën e pashfrytëzuar ta shfrytëzoj ekonomikisht duke u vendosur në të personalisht. Këtë detyrë padyshim secili do ta kryente në rast të njejtë me gatishmëri të njejtë.

Kur mbaroi hetimi vendimtar i zotëri Elefantit të nderuar, komisioni e thirri zonjën Hienë dhe eprorët e tjerë të xhunglës si dëshmitarë. Të gjithë e përkrahën atë që tha zotëri Elefanti. Atëherë u thirr njeriu, i cili nisi të shpjegojë arsyetimin e vet të konfliktit.

Por, komisioni e ndërpreu menjëherë duke i thënë:

-Njeri i dashur, ju lusim që t'i përmbaheni lëndës. Ne i kemi dëgjuar të gjitha faktet nga burime të ndryshme të paanshme. Ne presim nga ju të na thoni nëse hapësira e pashfrytëzuar e kasollës tënde ka qenë e zënë nga ndokush tjetër para se zotëri Elefanti ta ketë zënë atë pozitë?

-Jo, por... – Njeriu filloi të kërkojë falje.

Atëherë komisioni shpalli se hetimet dhanë mjaft elemente nga të dy palët, se ata tërhiqen që ta sjellin vendimin. Pas drekës së shkëlqyeshme, të cilën e kishte përgatitur zotëri Elefanti, e komunikuan vendimin në pran të zotëri Elefantit dhe njeriut:

-Sipas mendimit tonë deri te konflikti ka ardhë vetëm për shkak të keqkuptimit që erdhi nga shkak i botëkuptimeve tuaja të prapambetura, njeri. Ne konsiderojmë se zotëri Elefanti e ka kryer detyrën e vet të shenjtë, duke i mbrojtur interesat tuaja. Meqë është në interesin tuaj, që hapësira të shfrytëzohet ekonomikisht, meqë vetë ju ende nuk keni ardhur deri te shkalla e zhvillimit, që do të duhej ta plotësoni, konsiderojmë se është e nevojshme që midis jush të bëhet një kompromis. Zotëri Elefanti edhe më tutje të banojë në kasollën tuaj, ndërsa ne ju japim leje që të gjeni vend tjetër ku do të ndërtoni kasollë të re, e cila do t'iu përgjigjet nevojave tuaja më mirë, ndërsa ne do të përpiqemi që ajo sa më mirë të jetë e mbrojtur.

Njeriu nuk gjeti rrugëdalje tjetër, nga se frikësohej se po të refuzonte do të rrezikohej qenja e tij nga dhëmbët dhe putrat e anëtarëve të komisionit, bëri si e këshilluan. Mirëpo, sapo e ndërtoi kasollën e re, zotëri Rinoçeri, u fut në të me bririn e madh dhe e urdhëroi njeriun që të ikte. Përsëri u emrua komisioni imperail që ta hetonte çështjen.

Ajo u përsërit derisa zotëri Bufallo, zotëri Leopardi, zonja Hienë dhe të tjerët morën kasolle të reja. Më në fund njeriu vendosi që të shfrytëzojë metodë të re të mbrojtjes. Përfundoi mendimin: “Nuk ka asgjë në botë që ecë e të mos mund të kapet”, ose siç e thotë fjala popullore: “Kënata shkon për ujë derisa të thyhet, ndërsa njeriu ëshë budalla derisa të bëhet i vetëdijsëm”.

Një ditë, kur të gjitha kasollet në të cilat banonin zotërinjtë e xhunglës kishin filluar të dobësoheshin e të rrënoheshin, njeriu në afërsi e ndërtoi një kasolle më të madhe dhe më të bukur se kurrë më parë. Zotëri Rinoçeri posa e pa kasollën deshi të futej në të, por brenda e gjeti zotëri Elefantin duke fjetur. Zotëri Leopardi mbeti në dritare, zotëri Luani, zotëri Dhelparaku dhe zotëri Bufallo hynë nëpër derë, ndërsa zonja Hienë ulurinte e vajtonte për vendin me freski.

Zotëri Krokodili rrezitej mbi kulmë. Të gjithë filluan të grindeshin se kujt i takonte e drejta e banimit, pastaj filluan edhe të rrahen. Kur të gjithë ishin në rrëmujën më të madhe, njeriu ia vuri flakën kasollës dhe i dogji zotërinjtë e xhunglës me çka patën.

Atëherë shkoi në shtëpi dhe tha: “Paqja shumë kush-ton, por i meriton shpenzimet.” Më pastaj jetoi i lumtur.

(E përktheu: Martin Çuni)

Pak fjalë rreth librit

Libri përmban një tregim, dy përralla dhe njëzetetë rrëfime.

Këto rrëfime, përralla e tregime, autori në formë letrash ua dërgoi fëmijëve në shtëpi, e të cilat kanë përmbajtje sociopedagogjike. Përmes tyre fëmijëve ua bën të ditur jetën në fshat, me bukuritë dhe rreziqet që ofron ambienti malor fshataresk, shkollën, shtëpinë, skamjen, kurbetin, jetën baritore, kërshërinë fëmijërore, vizitat te dajët, shoku etj.

Rrëfimet bëjnë fjalë për vendlindjen e autorit, pra Hasin, përkatësisht fshatin Ujz dhe Malësinë e Gallapit të Prishtinës, më për afër Keqekollën, ku një pjesë të fëmijërisë dhe të rinisë i kaloi.

Të gjitha rrëfimet janë të shkruara në vetën e parë, andaj emrin e autorit e zëvendëson përemri Unë.

Thjeshtë është një autobiografi e fëmijërisë së tij e ndarë në episode që implikon elemente të rëndësishme sociale të kohës. Si lajtmotiv i këtyre rrëfimeve na del dashuria ndaj fëmijëve, ndaj prindërve, të afërmëve, vendlindjes për të cilën ka një konsideratë të veçantë, sepse përmes përshkrimit të bjeshkës, krojeve, pemëve, rogave, e pse jo edhe të kalasë larg, jo vetëm që paraqet një bukuri romantike, por edhe gjurmat e luftrave. Nuk lë anash as doket e zakonet, bujarinë, mençurinë. Këtë të fundit përmes plakut Xha Rrapit. Ai tërheq një vertikale nga fëmijëria e tij tek fëmijëria e fëmijëve të tij, ose anasjelltas.

Autorit i dhemb kur fëmijët shprehin dëshirën të kenë ski. Në pamundësi t'ua sigurojë nga burgu, ai përpiket t'ua mbush mendjen se në qytet nuk rrëshqitet me ski, se për to është i nevojshëm ambienti fshat, mali si ai i Sharrit, ose Alpeve Shqiptare, etj. Po ashtu përpiket të mbjellë dashurinë ndaj kafshëve të egra, sidomos kaprollit, përmes rrëfimeve “Dimrat e egër”, “Gjahu i papritur”, “Kaprollthi”. Ndërsa te rrëfimi “Syka dhe ujku” përmes metaforës nxjerr në pah si veti negative rrëmbimin, vrasjen. Ai e konkretizon rrëfimin duke aluduar edhe në jetën e përditshme, se si të bashkuar armiku s'mund të na bëjë gjë, por të ndarë nga kullufitë një nga një, mbështetur në visarin popullor “Delen që ndahet nga kopeja e han ujku”.

Kësaj radhe edhe Syka ishte ndarë dhe e pëson. Autori i rrëfimeve, të cilat kanë karakter pedagogjik, me porosi të shëndoshë, në pamundësi që të jetë pranë fëmijëve të vet, që t'i pajisë me edukatë e ngrohtësi prindore, përmes këtyre letrave do të mbjellë tek fëmijët sinqeritetin dhe modestinë, ndërsa vjedhjen e gjykon si punë të keqe, e gënjeshtren si gjë negative tek fëmijët, të cilët pa arsye e përdorin për të fshehë të vërtetën.

Librin autori e përmbyll me përrallën e përkthyer “Drejtësia”. Figura e njeriut në kuptimin e plotë të fjalës këtu përballlet me njeriun bishë që pushton, dhunon, shkatërron. Njeriu i lodhur nga njerëzit bisha hidhet në luftë kundër tyre. Me luftën e drejtë që bën i mund, i djeg. Autori e zgjedh këtë përrallë, sepse përmes saj thuhet kuptohet tërë historia jonë.

Të dhëna biografike

Martin Çuni – Antoni u lind në fshatin Ujz të Hasit në Dukagjin më 14 maj 1948. Fëmijërinë e kaloi pjesërisht në Ujz e pjesërisht në Keqekollën e Gallapit të Prishtinës, ku shërbeu si mësues për tri vite me radhë. Studioi në Universitetin e Prishtinës-dega e Pedagogjisë, më pastaj punoi si gazetar i RTP-së tetë vjet. Ishte bashkëpunëtor i shumë gazetave në Prishtinë. Pas demonstratave të 1981-shit, u burgos dhe u dënua me tetë vjet burg.

Gjatë mbajtjes së burgut e dënuan edhe një herë me një vit burg. Ishte një nga themeluesit e Organizatës qytetare “Bashkësia shqiptare” në Gjermani, të inicuar nga Adem Demaçi, pastaj pjesmarrës i UÇK-së nga tetori i vitit 1998 e deri në përfundim të luftës. Ishte njëri nga themeluesit e institucioneve të informimit në UÇK: Radios “Kosova e Lirë” dhe “Kosova Press”, Koordinator i parë pas luftës (gjashtë muaj), nga ana kosovare, i fillimit të punës së RTK-së dhe i përzënies së stafit okupator, i autorizuar nga Qeveria e Përkohshme e Kosovës, me në krye Hashim Thaçin.

Shkruan poezi dhe prozë për të rritur dhe për të vegjëlit. Ka shkruar edhe radiodrama për fëmijë e të rritur si dhe shumë punime gazetareske. Ishte autor i shumë emisioneve në redaksinë e Kulturës të Radio Prishtinës, midis të cilave autor shumëvjeçar i “Karvanit të fshatit” dhe i “Kolo-vajzës së të dielës”.

Ka këto vepra të botuara: “Reportazhe luftë”, punime

nga puna në radion “Kosova e Lirë dhe “Kosova Press”, pastaj “Jetë e furtunë” – poezi për të rritur: nga burgu, kurbeti dhe nga lufta, librin e poezive për fëmijë “Jetë për jetën”. Ky libër për fëmijë, pra “Themele jete” është i katërti me radhë. Ka edhe disa vepra në dorëshkrim. Radiodramat për fëmijë janë transmetuar, ndërsa radiodrama për të rritur “Njeriu i mirë” që fitoi në konkursin vjetor 1982 të radiodramës, nuk u transmetua kurrë për shkak të burgosjes së autorit.

Me rastin e burgosjes atij iu morën të gjitha shkrimet dhe nuk iu kthyen kurrë më nga pushteti i Serbisë. Gjatë mbajtjes së burgut, pesë vjet nuk iu lejua literatura shqipe as shkrimi; ndërsa tetë vjet, prej nëntë sa kishte gjithësej, i mbajti në izoim (burg në burg), d.m.th. rrethi i tretë i Dantes). Martin Çuni, që nga viti 1992, heqë një mungesë dyvjeçare, jeton dhe punon në Gjermani.

Botimin e këtij libri e mundësuan:

*Halit Berisha, Kristë Noshi, Petrit Nushi,
Tunë Shala, Frat Shala, Jak Shala, Mëhill Shala,
Xhovalin Shala, Simon Çuni, Florë Çuni, Albert
Çuni, Çun Çuni, Zef Çuni, Gjergj Çuni, Kujtim
Çuni, Pashk Çuni dhe Lekë Çuni.*

Autori i falënderon përzemërsisht!

Përmbajtja:

1.	Shtëpia pa themel.....	7
2.	Dimrat e egër.....	13
3.	Mungesa në shkollë.....	17
4.	Një endje nëpër bjeshkë.....	21
5.	Gjahu i papritur.....	25
6.	Dukagjinasi s'i hanë ëmbëlsirat.....	29
7.	Më kanë dhënë edhe mua.....	31
8.	Ju jeni dreqër.....	37
9.	Rrëshqitja me sajë.....	41
10.	Aë natë ajo vetëm gështenja hëngri.....	43
11.	Patat.....	47
12.	Në klasën e parë.....	49
-	Përgatitja për shkollë	
-	Mësuesi i parë.....	
-	Fotografimi i parë.....	
-	Plisi.....	
13.	Peshkimi.....	53
14.	Kasollja e dajës.....	57
15.	Në dasmë.....	61
16.	Mollët e egra.....	65
17.	Kafeja pas rrushit.....	67
18.	Tregimi për Balushën dhe librin.....	69
19.	Copa e djathit.....	71

20.	Me nënën për dru.....	73
21.	Syka dhe ujku.....	75
22.	Lavdërimi.....	79
23.	Miqësia e rrejshme.....	81
24.	Kthimi i nënës.....	85
25.	Një ndodhi në bjeshkë.....	89
26.	Kaprollthi.....	93
27.	Drejtësia.....	97
28.	Pak fjalë rreth librit.....	103
29.	Të dhëna biografike.....	105

Martin Çuni

THEMELE JETE
(Rrëfime për fëmijë)

Radhitja me kompjuter
Driton Bjeshka

Faqosja
Zamir Qeriqi

U shtyp në shtypshkronjën
“ ”

Prishtinë
2008